

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та державного управління**

**«Санкційна політика ЄС як інструмент впливу в російсько-
українській війні»**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент 4 курсу, 407 групи

Дудка Владислав Олександрович

Керівник:

кандидат історичних наук,

доцент Нечаєва-Юрійчук Н.В

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2026 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Круглашов А.М.

Чернівці – 2026

Анотація

У роботі досліджено санкційну політику Європейського Союзу як інструмент політичного та економічного впливу на Російську Федерацію в умовах російсько-української війни. Розкрито теоретичні підходи до розуміння сутності міжнародних санкцій, їх класифікації та ролі у системі сучасних міжнародних відносин. Проаналізовано інституційно-правові механізми ухвалення та реалізації ЄС, а також етапи формування санкційного режиму щодо Росії з 2014 року та його посилення після повномасштабного вторгнення у 2022 році. Визначено основні напрями трансформації санкційної політики ЄС у 2025–2026 роках, зокрема заходи щодо протидії обходу санкцій і підвищення ефективності обмежувальних заходів. Обґрунтовано, що санкції ЄС є важливим інструментом стримування агресивної політики Російської Федерації, хоча їхня результативність залежить від рівня міжнародної координації, тривалості застосування та ефективності механізмів контролю.

Ключові слова: *санкційна політика ЄС, міжнародні санкції, економічні санкції, політичні санкції, російсько-українська війна, Європейський Союз, санкційний режим, міжнародна безпека, зовнішня політика.*

Abstract

The paper examines the European Union's sanctions policy as an instrument of political and economic influence on the Russian Federation in the context of the Russian-Ukrainian war. The study reveals theoretical approaches to understanding the nature of international sanctions, their classification, and their role in the system of contemporary international relations. It analyses the institutional and legal mechanisms of adopting and implementing EU sanctions, as well as the formation of the sanctions regime against Russia since 2014 and its strengthening after the full-scale invasion in 2022. The research identifies the main directions of transformation in EU sanctions policy in 2025-2026, including measures to prevent sanctions circumvention and enhance the effectiveness of restrictive measures. It is argued that EU sanctions represent an important instrument for containing Russia's aggressive policy, in terms of implementation and the efficiency of enforcement mechanisms.

Keywords: *EU sanctions policy, international sanctions, economic sanctions, political sanctions, Russian-Ukrainian war, European Union, sanctions regime, international security, foreign policy.*

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	7
1.1. Теоретичні підходи до дослідження санкційної політики	7
1.2. Аналіз використаних джерел та літератури	10
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	15
2.1. Поняття, сутність і класифікація економічних та політичних санкцій у міжнародних відносинах	15
2.2. Інституційно-правовий механізм ухвалення та реалізації санкцій ЄС (органи, процедури, правові інструменти)	25
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ САНКЦІЙ ЄС ЩОДО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	32
3.1. Санкції ЄС 2014-2021 рр.: логіка запровадження та результати першого етапу обмежень	32
3.2. Посилення санкційного тиску після 2022 р.: пакети санкцій, пріоритетні цілі та інструменти впливу	37
РОЗДІЛ 4. ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	42
4.1. Ефективність санкційної політики ЄС щодо РФ в умовах широкомасштабної війни	42
4.2. Основні виклики санкційної політики ЄС: проблеми координації та обмеження ефективності санкцій	46
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність. Російсько-українська війна стала одним із головних факторів, що змінили сучасну систему міжнародних відносин і безпеки в Європі. Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році не лише загострило питання відповідальності держави-агресора, а й показало, наскільки ефективними є міжнародні інструменти впливу без застосування сили. У цих умовах санкційна політика Європейського Союзу стала одним із ключових способів політичного та економічного тиску на державу, що порушує міжнародне право.

Санкції ЄС проти Росії поступово розвивалися: від обмежень після анексії Криму у 2014 році до масштабної системи фінансових, економічних і технологічних санкцій після 2022 року. У 2025–2026 роках санкційна політика набула нового забарвлення: посилилася протидія ухиленню від обмежень, розширився контроль за експортом, активізувалася співпраця з країнами “Великої сімки”, а також удосконалюються механізми впровадження санкцій у праві ЄС.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу санкційної політики ЄС не лише як реакції на агресію, а й як стратегічного інструменту довгострокового стримування, виснаження військово-економічного потенціалу Росії як держави-агресора та підтримки міжнародного правопорядку. Під час війни та змін у світовій безпеці дуже важливо зрозуміти, наскільки ефективні санкції, які вони мають обмеження і які їхні перспективи.

Об’єктом дослідження – є санкційна політика Європейського Союзу як складова його спільної зовнішньої та безпекової політики.

Предмет дослідження – розвиток та ефективність санкційної політики ЄС щодо Російської Федерації в умовах російсько-української війни у 2014–2026 роках.

Нижня хронологічна межа обумовлена початком російсько-української війни. Вибір верхньої хронологічної межі зумовлений триваючою російсько-

українською війною та необхідністю простежити еволюцію санкційної політики ЄС до актуального етапу війни.

Метою мого дослідження є комплексний аналіз санкційної політики Європейського Союзу як засобу впливу на Російську Федерацію під час російсько-української війни, а також визначення її змін, ефективності та подальших перспектив.

Відповідно до теми та мети дослідження потрібно вирішити наступні **завдання**:

- проаналізувати теоретичні підходи до розуміння сутності та класифікації економічних і політичних санкцій у міжнародних відносинах;
- дослідити інституційно-правовий механізм ухвалення та реалізації санкцій Європейського Союзу;
- охарактеризувати етапи формування та розвитку санкцій ЄС щодо Російської Федерації у 2014-2021 роках;
- проаналізувати посилення санкційного тиску після 2022 року та визначити його ключові інструменти впливу;
- оцінити зміни санкційної політики ЄС у 2025-2026 роках, виявити проблеми її реалізації та визначити перспективи підвищення ефективності санкційного режиму.

Наукова розробленість теми. На сьогодні дана тема є дуже актуальною через агресію Російської Федерації проти України. Це дуже посилило інтерес науковців як до розуміння суті санкцій, та і до вивчення їх правових механізмів, політичної логіки та практичної ефективності.

Першу групу досліджень становлять праці, присвячені загальнотеоретичному і міжнародно-правовому осмисленню санкцій. У цьому контексті важливе значення мають роботи В. Ведькал [3], І. Нуруллаєва [16], В. Качурінера [7], О. Соколовської [28], Ю. Седляр [25,26], Д. Лазарева [9], Н. Бинюк [1] у яких санкції розглядаються як форма міжнародно-правового примусу, що застосовується у відповідь на порушення основоположних норм міжнародного права. Теоретичну основу для

розуміння санкції як правової категорії доповнюють праці М. Козюбри [8], І. Войтенка [4], В. Яроша [32], в яких досліджується сутність санкції в ширшому правовому значенні – як елементу примусу, способу охорони правових приписів та механізму реагування на правопорушення.

Другий дослідницький напрям охоплює праці, у яких санкції аналізуються крізь призму міжнародного права та режиму міжнародно-правових контрзаходів. Особливий інтерес у цьому зв'язку становлять дослідження Н. Камінської [6], М. Медведєвої [11], а також праця А. Меншеніної [12]. У зазначених роботах санкції розглядаються не лише як політичний інструмент тиску, а як елемент міжнародно-правового реагування на серйозні порушення міжнародного правопорядку, включаючи агресію, порушення прав людини та питання відповідальності держави-порушника.

Окремі наукові праці присвячені безпосередньо санкційній політиці Європейського Союзу, її інституційній природі та правовому механізму реалізації. Серед них важливе місце посідають дослідження Є. Новікова та І. Яковюка [14], Є. Стоян і К. Артеменко [30], а також О. Івасенко та Л. Горбачової [5]. У цих роботах розкрито особливості санкцій ЄС як інструменту Спільної зовнішньої та безпекової політики, проаналізовано процедури ухвалення рішень, співвідношення політичних рішень Ради ЄС і правових актів прямої дії, а також виявлено проблеми імплементації та забезпечення ефективності санкційного режиму.

Наступний напрям пов'язаний із вивченням еволюції санкційної політики ЄС щодо Російської Федерації після 2014 року. У цьому контексті варто виділити праці Д. Рибачок [20], Б. Феценка, М. Гнатюка [20], а також аналітичну доповідь НІСД за редакцією В. Піддубного [18]. Автори доходять висновку, що перший етап санкцій мав значний політичний і символічний ефект, однак не забезпечив зміни в стратегічній поведінці Росії.

Особливо активно в сучасній історичній науці розробляється напрям, пов'язаний із санкціями ЄС після початку повномасштабної війни у 2022 році. До нього належать праці В. Мандрагелі [10], А. Меншеніної [12],

О. Орел, О. Власенка [17], В. Піддубного [18]. У цих працях аналізується безпрецедентне посилення санкційного тиску на Росію, охоплення ключових секторів її економіки. Автори наголошують, що санкції слід оцінювати не лише з погляду негайного політичного результату, а насамперед як інструмент довгострокового виснаження економічного, технологічного та військового потенціалу держави-агресора.

Відтак, дослідження проблеми є достатньо розвиненою та охоплює кілька основних напрямів: теоретико-правове осмислення санкцій, міжнародно-правові режими контрзаходів, інституційно-правовий механізм санкцій ЄС, еволюцію антиросійських санкцій після 2014 року, а також оцінку їх ефективності після 2022 року. Водночас менш розробленим залишається комплексний аналіз трансформації санкційної політики ЄС у 2025–2026 роках, зокрема в аспекті боротьби з обходом обмежень, удосконалення механізмів імплементації та посилення стратегічної результативності санкційного режиму. Саме це зумовлює наукову доцільність і актуальність дослідження проблематики теми

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання: аналіз і синтез – для узагальнення наукових підходів до розуміння санкційної політики; історико-правовий метод – для дослідження еволюції санкцій ЄС щодо Російської Федерації; порівняльно-правовий метод – для аналізу інституційних механізмів ухвалення санкцій у межах ЄС; системний підхід – для комплексного розгляду санкцій як багаторівневого інструменту впливу. Під час аналізу текстових даних у дослідженні використовувався генеративний ШІ ChatGPT-4. Також застосовувалися інструменти Gemini, виключно для стилістичного редагування та виправлення граматичних помилок у перекладах англійських джерел для дослідження.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дослідження становить – 68 сторінок, з них основного тексту – 55 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Теоретичні підходи до дослідження санкційної політики

Дослідження санкційної політики як наукового феномену здійснюється у рамках різноманітних теоретичних підходів, що дозволяють розкрити її сутність, функції та механізми дії. Санкції у широкому розумінні є одним із фундаментальних інструментів примусу у праві та міжнародних відносинах, а тому їх вивчення передбачає залучення як загальноправових, так і політологічних та міжнародно-правових концепцій. Теоретична база дослідження санкційної політики формувалася поступово і сьогодні охоплює кілька взаємопов'язаних наукових напрямів, кожен з яких акцентує увагу на певному аспекті цього багатогранного явища.

У загальнотеоретичному вимірі санкція традиційно розглядається як елемент правової норми, що містить несприятливі наслідки для суб'єкта, який порушив правовий припис. Дослідження М. Козюбри заклали концептуальну основу для розуміння санкції як засобу державного примусу, що забезпечує виконання правових норм [8, с. 45]. Саме в цьому контексті санкція розуміється як механізм охорони правопорядку та реакція правової системи на відхилення від встановлених норм. Водночас у сучасній правовій науці набуває поширення більш широкий підхід, відповідно до якого санкція охоплює не лише каральну, а й правовідновлювальну функцію. Зокрема, В. Ярош, аналізуючи кримінально-правові санкції, підкреслює, що санкція є виразом правової реакції держави на правопорушення і може мати різний характер залежно від природи порушення та суб'єкта застосування [32, с. 118]. І. Войтенко, досліджуючи адміністративно-господарські санкції, акцентує на їх специфіці як заходів впливу, спрямованих на відновлення публічного правопорядку у сфері господарської діяльності [4, с. 119].

У міжнародно-правовій науці теоретичні підходи до розуміння санкцій суттєво ускладнюються відсутністю централізованого механізму примусу, характерного для внутрішньодержавних правових систем. В. Ведькал

зазначає, що міжнародно-правові санкції мають подвійну природу: з одного боку, вони є реакцією на порушення норм міжнародного права, з іншого – виступають інструментом захисту загальних інтересів міжнародного співтовариства [3, с. 575]. На думку І. Нуруллаєва, міжнародні санкції характеризуються тим, що застосовуються суб'єктами міжнародного права як реакція на міжнародно-протиправне діяння [16, с. 510]. В. Качурінер розглядає міжнародно-правові санкції крізь призму їхнього концептуального співвідношення з нормами міжнародного права, підкреслюючи, що їх застосування не є виключною прерогативою Ради Безпеки ООН [7, с. 105–106]. Статут ООН закріплює механізм колективної безпеки, відповідно до якого Рада Безпеки уповноважена вживати примусових заходів для підтримання чи відновлення міжнародного миру та безпеки [29]. Проте в умовах неефективності цього механізму через право вето постійних членів Ради Безпеки особливої актуальності набуває концепція автономних санкцій, що застосовуються державами або їхніми об'єднаннями в односторонньому порядку.

Концептуально-методологічні засади дослідження санкцій у сфері зовнішньополітичного аналізу розробляє Ю. Седляр, яка у своїх монографічних та аналітичних дослідженнях здійснює комплексний аналіз санкцій як багаторівневого феномену, що перебуває на стику міжнародного права, теорії міжнародних відносин і порівняльної зовнішньої політики [25, с. 90; 26, с. 34–38]. Дослідниця виокремлює кілька підходів до розуміння ефективності санкцій: функціональний – з погляду досягнення задекларованих цілей; символічний – як інструменту демонстрації позицій та цінностей; і структурний – що оцінює довгострокові зміни в поведінці об'єкта санкцій. Схожої позиції дотримується О. Соколовська, яка розглядає санкції насамперед як засіб зовнішньополітичного впливу, що поєднує елементи примусу та сигналізації на міжнародній арені [28, с. 83–84]. Д. Лазарева у своєму дослідженні генези наукових поглядів на інститут міжнародних санкцій здійснює їх систематизацію та класифікацію,

виокремлюючи підстави застосування та детермінанти ефективності санкційних режимів [9, с. 47–49].

Окремого розгляду заслуговує підхід, що пов'язує санкції з режимом контрзаходів у міжнародному праві. М. Медведєва досліджує застосування контрзаходів і санкцій у сфері міжнародного права навколишнього середовища, обґрунтовуючи специфіку правових підстав і процедур їх застосування [11]. Н. Камінська, аналізуючи міжнародно-правовий режим контрзаходів у контексті передачі Україні російських активів, наголошує на відмінності між санкціями як колективними заходами і контрзаходами як індивідуальним правовим механізмом реагування на міжнародно-протиправне діяння [6, с. 11–12]. Такий підхід дозволяє розмежувати санкції, запроваджені на основі рішень міжнародних організацій, і односторонні обмежувальні заходи, застосовані державами з посиланням на власні правові підстави. Зазначені теоретичні розмежування є принципово важливими для аналізу санкційної практики ЄС, яка поєднує елементи колективних заходів міжнародного права та автономних рішень об'єднання як суб'єкта міжнародних відносин. Н. Бинюк характеризує міжнародно-правові санкції як інструмент підтримання миру та безпеки, аналізуючи їхні перспективи в контексті потреб України [1, с. 21–22].

У сфері теорії та практики економічних санкцій сформувалися підходи, що акцентують на їхній ефективності як інструменту зовнішньої політики. А. Сищук досліджує теоретичні аспекти міжнародних економічних санкцій у контексті глобальної економіки, зосереджуючись на їхній здатності змінювати поведінку держав-адресатів [27]. А. Меньшеніна розглядає економічні санкції крізь призму їхньої ролі у зовнішній політиці держав, наголошуючи на тому, що в умовах збройних конфліктів вони набувають статусу одного з основних засобів тиску, альтернативного прямому військовому втручання [12, с. 57–58]. В. Мандрагеля, аналізуючи взаємозв'язок між економічними санкціями та суспільною підтримкою в контексті війни в Україні, акцентує на соціально-комунікативному вимірі

санкційної політики, де важливу роль відіграє ступінь легітимності санкцій у сприйнятті міжнародної спільноти [10, с. 96–97]. Ці підходи підкреслюють, що ефективність санкційної політики не зводиться до суто економічного тиску, а визначається також сукупністю правових, політичних і комунікативних чинників.

Таким чином, теоретичні підходи до дослідження санкційної політики охоплюють кілька взаємодоповнювальних концептуальних рівнів: загальноправовий, що розглядає санкцію як елемент механізму правового примусу; міжнародно-правовий, який аналізує санкції як інструмент реагування на порушення норм міжнародного права і механізм підтримання міжнародного правопорядку; зовнішньополітичний, що оцінює санкції як засіб впливу на поведінку держав у системі міжнародних відносин; та економічний, який зосереджується на аналізі матеріальних наслідків санкційних режимів і їхньої здатності досягати задекларованих цілей. Інтеграція зазначених підходів дає змогу сформуванню комплексне теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження санкційної політики ЄС щодо Російської Федерації в умовах російсько-української війни.

1.2. Аналіз використаних джерел та літератури

Джерельна база дослідження санкційної політики ЄС як інструменту впливу в російсько-українській війні є достатньо широкою і різноманітною. Вона охоплює нормативно-правові акти міжнародного та регіонального рівня, монографічні праці та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів, аналітичні доповіді дослідницьких інституцій, а також електронні ресурси офіційних органів ЄС. Комплексне опрацювання цих матеріалів дає змогу сформуванню цілісного уявлення про досліджуваний феномен у його теоретичному, правовому та практичному вимірах.

Першу групу джерел становлять нормативно-правові акти, що закладають правову основу санкційної практики. Статут ООН від 26 червня 1945 року [29] є фундаментальним документом, що визначає підстави та

механізми застосування примусових заходів на міжнародному рівні, зокрема повноваження Ради Безпеки щодо запровадження санкцій відповідно до Глави VII. Регламент (ЄС) 2020/1998 про обмежувальні заходи у зв'язку із серйозними порушеннями прав людини [19] є прикладом автономного санкційного інструменту ЄС, що діє без прив'язки до конкретного географічного конфлікту. Суттєве значення для розуміння правового режиму антиросійських санкцій мають офіційні документи інституцій ЄС: зведений документ Ради ЄС щодо санкцій у зв'язку з вторгненням у 2023 році [45], аналітичний документ Єврокомісії щодо запроваджених санкцій [40], публікація Єврокомісії 2024 року [24], а також огляд санкційних інструментів і пов'язаних ресурсів [38, 39]. Окрему нормативну цінність становить Стратегія безпеки ЄС [33, 34], що визначає концептуальні орієнтири спільної зовнішньої та безпекової політики Союзу.

Другу групу складає наукова монографічна та журнальна література, присвячена теоретичним і практичним аспектам санкційної політики. Особливе місце серед неї займає монографія Ю. Седляр «Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика» [26] – одне з найбільш ґрунтовних україномовних досліджень у цій сфері, що системно охоплює поняттєвий апарат, класифікацію санкцій та аналіз їхньої ефективності. Теоретична цінність цієї праці доповнюється статтею цього ж автора щодо концептуально-методологічних засад аналізу міжнародних санкцій [25], яка пропонує інструментарій для зовнішньополітичного аналізу санкційної практики. Серед класичних правознавчих праць загальнотеоретичного характеру слід виокремити роботу М. Козюбри [8], присвячену примусу в правовій системі, яка хоч і виходить за хронологічні межі сучасних досліджень, проте зберігає концептуальне значення для розуміння правового примусу як родового поняття щодо санкцій.

До третьої групи належать наукові статті вітчизняних авторів, що аналізують різні аспекти санкційної тематики. Питання теоретико-правового визначення санкцій у міжнародному праві досліджують В. Ведькал [3], І.

Нуруллаєв [16], В. Качурінер [7], які пропонують концептуальне осмислення санкцій як форми міжнародно-правового реагування. Питання класифікації та генези наукових поглядів на санкції розробляє Д. Лазарева [9], а правовий режим міжнародних санкцій і контрзаходів досліджують М. Медведєва [11] та Н. Камінська [6]. Санкції як інструмент зовнішньополітичного впливу аналізує О. Соколовська [28], а внутрішньодержавні виміри санкційної норми – І. Войтенко [4] та В. Ярош [32]. Трансформацію санкційної політики України в євроінтеграційному контексті розглядають К. Бугайчук [2] та Д. Новіков [15], тоді як Н. Бинюк акцентує на міжнародно-правових санкціях як механізмі підтримки миру та безпеки [1].

Окрему підгрупу утворюють праці, безпосередньо пов'язані із санкційною політикою ЄС щодо Росії після 2014 і 2022 років. Еволюцію санкційної відповіді ЄС і оцінку її ефективності в умовах російсько-української війни досліджують О. Івасенко та Л. Горбачова [5], а санкційний вимір першого етапу конфлікту – Д. Рибачок, Б. Фещенко, М. Гнатюк [20, 21]. Інституційно-правовий механізм ухвалення та реалізації санкцій ЄС щодо Росії аналізують Є. Новіков та І. Яковюк [14], а санкційну відповідь на повномасштабне вторгнення – Є. Стоян та К. Артеменко [30]. Економічний вимір санкцій ЄС проти Росії та ефективність їх застосування досліджують О. Орел, А. Яцківська, О. Власенко [17], а єдність ЄС під тиском економічних інтересів – В. Савчук [22]. Специфіку енергетичних санкцій у контексті війни розглядає В. Піддубний [18], а економічні санкції як інструмент зовнішньої політики – А. Меньшеніна [12] та В. Мандрагеля [10]. Важливе значення серед аналітичних матеріалів має колективна доповідь НІСД під редакцією М. Паламарчука [13], де санкції розглядаються як інструмент стримування російської агресії.

Четверту групу становлять іноземні наукові публікації та документи, що розширюють порівняльний і методологічний горизонт дослідження. Серед них виокремлюються аналітичні матеріали Інституту безпекових досліджень ЄС за авторством К. Портела [50], а також його спільне

дослідження з К. Олсен для Європейського Парламенту щодо імплементації та моніторингу санкційних режимів ЄС [51]. Аналітичний документ Дослідницької служби ЄС у Європейському Парламенті 2024 року [41, 42] становить цінний огляд санкцій ЄС як ключового інструменту зовнішньої та безпекової політики. До групи іноземних джерел також належать праці з правового регулювання транснаціональних санкційних режимів [53], дослідження щодо стійкості Росії до санкційного тиску [52], а також публікація Н. Матвійчук з питань санкцій як інструменту зовнішньої політики [49]. Статистичні матеріали МВФ щодо рівня інфляції в Росії [46, 47] використовуються для кількісного вимірювання макроекономічних наслідків санкційного режиму. Нормативний акт американського законодавства – Акт верховенства права та відповідальності імені Сергія Магнітського (Sergei Magnitsky Rule of Law Accountability Act) [44] – є важливим порівняльно-правовим джерелом, що демонструє підходи до цільових санкцій у практиці США.

Серед електронних ресурсів офіційних органів особливе місце займають матеріали офіційного сайту Європейської служби зовнішніх дій (ЄСЗД) [43], ресурси Єврокомісії щодо механізму ефективного застосування санкцій [36, 37], а також зведений перелік обмежувальних заходів ЄС проти Росії [35]. Ці джерела мають практичне значення для відстеження актуального стану санкційного режиму. Довідкову цінність мають і матеріали юридичного електронного словника [31], що використовуються для уточнення понятійного апарату дослідження. Загалом слід зазначити, що наявна джерельна база є достатньою для комплексного дослідження санкційної політики ЄС щодо Росії, однак потребує критичного осмислення з огляду на динамічний характер санкційного режиму та брак наукових праць, що охоплюють його трансформацію у 2025–2026 роках.

Таким чином, джерельна база дослідження є різноманітною за типологією та достатньо репрезентативною за змістом. Поєднання нормативно-правових актів міжнародного і регіонального рівня, вітчизняних

і зарубіжних наукових праць, офіційних аналітичних документів органів ЄС та статистичних матеріалів міжнародних організацій дозволяє забезпечити комплексний підхід до аналізу санкційної політики Європейського Союзу як інструменту впливу в умовах російсько-української війни. Опрацьована наукова література дозволяє виокремити кілька ключових тенденцій у розвитку досліджень цієї тематики. По-перше, спостерігається виразний зсув від загальнотеоретичного осмислення санкцій до їх конкретно-прикладного аналізу в контексті антиросійської санкційної практики ЄС – особливо після 2022 року, коли кількість наукових публікацій з цієї тематики суттєво зростає. По-друге, більшість вітчизняних авторів зосереджується на правовому та інституційному вимірі санкцій, тоді як їхній довгостроковий стратегічний ефект залишається відносно менш дослідженим. По-третє, зарубіжна аналітика, представлена переважно документами інституцій ЄС та матеріалами дослідницьких центрів, відзначається більшою операційною деталізацією, проте нерідко поступається вітчизняним працям у правовій глибині аналізу. Загалом використана джерельна база є достатньою для досягнення мети дослідження, однак окремі аспекти – зокрема трансформація санкційної архітектури ЄС у 2025–2026 роках та питання обходу санкцій – потребують подальшого наукового розроблення, що підтверджує актуальність і наукову доцільність цього дослідження.

РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Поняття, сутність і класифікація економічних та політичних санкцій у міжнародних відносинах

У сучасній міжнародній політиці санкції використовуються як один із найпоширеніших механізмів невійськового впливу на держави, які порушують норми міжнародного права. Вони застосовуються як спосіб тиску без використання військової сили і мають на меті змінити поведінку держави або обмежити її можливості проводити незаконну політику. У науковій літературі санкції розглядаються як складний механізм, який поєднує правові, економічні та політичні компоненти. Важливо також враховувати їх різні види - за змістом, масштабом, тим, хто їх запроваджує, і на кого вони спрямовані. Розуміння суті санкцій допомагає визначити їх роль серед інших інструментів міжнародного реагування на конфлікти.

Інститут санкцій як міжнародно-правова категорія розвивався водночас із розвитком міжнародного права. До появи Ліги Націй «санкціями» визначали переважно економічні заходи впливу. Як зазначає В. Ведькал: «З 1920 р., із закріпленням певних норм Статуту Ліги Націй, термін «санкції» став розумітися значно ширше, а подальша діяльність ООН тільки посилила цю тенденцію. Основні міжнародно-правові документи чітко не закріплюють зміст терміну «санкції», проте надають міжнародним структурам певний обсяг компетенцій, пов'язаний із примусом» [3, с. 575].

Термінологічну невизначеність підкреслює і Н. М. Бинюк, зазначаючи, що в міжнародно-правових документах паралельно вживаються поняття «санкція», «міжнародні санкції» та «міжнародно-правові санкції», тоді як Статут ООН оперує поняттям «примусові дії», не закріплюючи визначення жодного з цих термінів [1, с. 20]. Важливо підкреслити, що відповідно до сучасної доктрини міжнародного права санкції не вважаються формою міжнародної відповідальності, а являють собою самостійний інститут, пов'язаний з відповідальністю, але не тотожний їй [1, с. 20].

Тому сучасні санкції набули значення більше заходів примусу, а не форм відповідальності. Позбавлення права Німеччини і Японії мати збройні сили після Другої світової війни також можна вважати різновидом санкцій, котрі були прийняті на підставі права на примус, яке мала ООН.

В «Юридичному словнику» терміном «санкція» позначають систему примусових заходів військового, економічного і політичного характеру, що застосовуються щодо держави, яка порушує міжнародну угоду [31].

В економічній літературі термін «санкція» традиційно визначається як захід примусового впливу, що застосовується до порушників порядку господарсько-фінансової діяльності. А. Сищук узагальнює, що «багатоаспектність причин та наслідків санкцій спричиняє серед дослідників різні трактування їх змісту та цілей» [27]. Зокрема, Б. Картер тлумачить економічні санкції як примусові заходи економічного характеру, що реалізуються державами з метою зміни політики країни-об'єкта або демонстрації позиції щодо неї; Р. Хаасс акцентує на тому, що санкції діють через контроль доступу на ринок і мають суто політичні цілі; натомість Д. Болдуін зазначає, що застосування санкцій є можливим для досягнення як економічних, так і політичних цілей [цит. за 27].

У науковому дискурсі санкції визначаються як «комплекс обмежувальних заходів політичного, економічного, фінансового чи персонального характеру, спрямованих на зміну політики держави-адресата або на обмеження її ресурсних можливостей» [28, с. 83]. Такий підхід дозволяє розглядати санкції не лише як інструмент покарання, але й як засіб стримування, сигналізації та нормативного впливу. У цьому контексті санкції стають складовою ширшої стратегії забезпечення міжнародного правопорядку.

Вагомий внесок у визначення поняття зробив Ю. О. Седляр, який під міжнародними санкціями розуміє односторонні або колективні примусові дії невоєнного характеру – дипломатичні, торговельно-економічні, фінансові, культурні – ініційовані та застосовані проти однієї або більше держав із

метою змусити їх змінити зовнішньополітичну поведінку та дотримуватися зобов'язань з підтримки міжнародного миру і безпеки [26, с. 15]. Щодо міжнародних економічних санкцій, науковець конкретизує їх як цілеспрямовані, ініційовані урядом обмеження у торговельних або фінансових відносинах для досягнення зовнішньополітичних цілей, що автоматично виключає переслідування суто економічних інтересів [26, с. 18]. У цьому ж контексті дослідник виокремлює три категорії економічних санкцій за спадним ступенем економічної шкоди: інструментальні (унеможливлення отримання конкретного товару або капіталу), каральні (покарання за неприйнятну поведінку) та символічні (демонстрація дипломатичного несхвалення).

Українські правознавці П. Є. Недбайло, М. І. Козюбра у своїй праці визначили санкцію у більш широкому значенні: як вказівку на несприятливі наслідки, що настають у разі порушення норми права, а також як спосіб захисту правила поведінки, викладеного в диспозиції правової норми, від можливих його порушень, з метою попередити вчинення правопорушення [8, с. 35].

І. Войтенко вважає, що санкція – головний структурний елемент особливого різновиду правових норм – норм юридичної відповідальності. Вони входять в арсенал охоронних засобів права і розосереджені по усіх його галузях [3, с. 34].

Головне призначення санкцій полягає у формуванні таких обставин, за яких подальше здійснення небажаної політики призводить до зростання політичних та економічних втрат для держави. Вони можуть переслідувати різні цілі: примус до зміни зовнішньої політики, демонстрацію міжнародної ізоляції, зниження військово-економічного потенціалу або підтримку постраждалої сторони конфлікту. Слід зауважити, що «санкції часто виконують також символічну функцію, демонструючи єдність міжнародної спільноти та формуючи політичний тиск через механізми репутаційних втрат» [10, с. 95].

Підтвердження цьому знаходимо і в концептуально-методологічному аналізі Ю. О. Седляр, яка наголошує, що дослідники у царині аналізу зовнішньої політики від самого початку цього напрямку опікувалися проблемою дієвості примусових інструментів зовнішньополітичного впливу. Водночас спільною для всіх стала логіка побудови концепції ефективності санкційної політики через формулювання критеріїв успішності зовнішньої політики держави [25, с. 85].

Водночас ефективність санкцій значною мірою залежить від їх комплексності, тривалості та рівня міжнародної координації. У сучасних умовах санкції дедалі частіше розглядаються як «альтернатива прямому військовому втручання, тобто як інструмент «економічної війни» у межах міжнародно-правових механізмів» [12, с. 58].

Отже, в міжнародному публічному праві з поняттям «санкції» асоціюють насамперед не види відповідальності, а примусові заходи. Вони пов'язані з відповідальністю, але не зводяться до неї та представляють самостійний інститут міжнародного публічного права.

Аналітичне дослідження Київського центру політичних досліджень і конфліктології звертає увагу на те, що санкції набули репутації комплексу заходів «між війною та словами», а їхнє застосування суттєво зросло порівняно з минулим століттям: з 26 санкційних програм, активних у США, 12 ініційовано протягом останніх десяти років; ООН після закінчення «холодної війни» вводила санкції понад 20 разів, тоді як раніше – лише двічі [23, с. 9]. Автори дослідження підкреслюють, що збільшення кількості санкцій є ознакою кризи системи міжнародної безпеки та свідчить про послаблення міжнародно-правових норм, оскільки санкції виступають точковими замінниками універсальних «правил гри» [23, с. 9].

До початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, існувала думка, що застосування може бути дійсно ефективним лише щодо невеликих держав із економікою, що розвивається. Відповідно до старої концепції застосування санкцій проти наддержав є малоефективним, а іноді й

загрожує негативними наслідками для економіки країни, яка застосувала санкції.

Дослідники зазначають, що «мета санкцій – не завдати шкоди економіці держави-агресора чи його військовій сфері. Мета – змусити змінити політику. І в такому розумінні сучасні санкції ЄС проти Росії не є ефективним засобом вирішення конфлікту [20, с. 72]. Це підтверджує і Д. Лазарева, яка характеризує санкції як превентивні заходи, що дозволяють ЄС швидко реагувати на політичні виклики, зокрема – тероризм, розповсюдження ядерної зброї, порушення прав людини, анексію чужої території, дестабілізацію суверенної держави та кібератаки [9, с. 49].

З огляду на вищесказане, реакція РФ на запроваджувані обмеження та її подальше функціонування в умовах наростаючих обмежень (торгових, фінансових, економічних) з боку ЄС демонструють складність примусу авторитарної держави до зміни політики через санкційний режим. Більше того, Росія запровадила власні санкції проти ЄС, позбавивши власних громадян доступу до значної кількості товарів і послуг, які вони отримували від європейських держав. Крім того, економічний вплив санкцій мінімально впливає на стабільність режиму Путіна в Росії, хоча за останні роки рівень довіри до нього почав падати. Для ЄС ускладнює ситуацію й те, що від санкцій зазнавали збитків самі держави спільноти, які мали високий торговельний баланс із Росією або претендували на серйозні економічні вигоди від співпраці з нею (до прикладу, шляхом реалізації Південного потоку)» [21].

В цілому виокремлюємо п'ять рівнів міжнародних санкцій:

- 1) глобальний рівень, де санкції запроваджуються міжнародними організаціями, такими як ООН, МВФ, G7;
- 2) міждержавний рівень, на якому міжнародні санкції запроваджуються окремими державами чи об'єднаннями союзних держав;
- 3) галузевий рівень – рівень окремих державних інститутів, секторів чи галузей економіки, задіяних у міждержавному співробітництві;

4) корпоративний рівень, що включає транснаціональні, державні та приватні компанії та корпорації, які ведуть зовнішньоторговельну діяльність;

5) індивідуальний рівень – рівень окремих громадян, осіб, які приймають рішення, відомих політиків, громадських діячів або осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів [18, с. 37].

На думку Ю. О. Седяра, до типових умов дієвості міжнародних санкцій у досягненні зовнішньополітичних цілей належать: чіткість формулювання причини їх застосування; міцна мотивація ініціатора; асиметрія впливу між державою-санкціонером та цільовою країною; політична наполегливість у реалізації; лідерство держави, що здійснює санкційну політику; наявність внутрішньої та міжнародної підтримки; страх супротивника перед неприйнятною ескалацією; зрозумілість щодо термінів врегулювання кризи [25, с. 98-99].

У теоретичному вимірі важливим є питання класифікації санкцій. Залежно від суб'єкта запровадження їх поділяють на санкції, що ухвалюються міжнародними організаціями, та автономні санкції окремих держав або інтеграційних об'єднань. За змістом впливу санкції можуть бути економічними, фінансовими, торговельними, дипломатичними, військово-технічними та персональними. Економічні санкції охоплюють обмеження торгівлі, інвестицій, доступу до фінансових ресурсів і технологій, тоді як політичні санкції включають дипломатичну ізоляцію, припинення міждержавного співробітництва або обмеження участі в міжнародних організаціях [17, с. 168].

Ще однією підставою для класифікації міжнародних санкцій є їх розподіл щодо суб'єктів, від яких походить ініціатива застосування санкцій. За цією підставою розрізняють такі групи санкцій: 1) санкції, які застосовуються окремою державою в порядку самопомоги (індивідуальні санкції); 2) санкції, які застосовуються групою держав або за допомогою міжнародних організацій (колективні санкції) [2].

Класифікація санкцій також може здійснюватися за масштабом їх впливу – індивідуальні, секторальні та комплексні, а також за тривалістю – тимчасові або безстрокові з механізмом регулярного перегляду. Окремо виділяють первинні та вторинні санкції, останні з яких спрямовані на суб'єктів третіх країн, що сприяють обходу обмежень. У сучасних умовах важливою складовою санкційної політики стає протидія механізмам обходу, що передбачає криміналізацію порушень санкційного режиму та посилення міжнародної координації [14, с. 190]. Відтак, санкції трансформуються з інструменту політичного сигналу у складний регуляторний механізм із розгалуженою системою імплементації.

Найважливішим різновидом міжнародних санкцій на сьогодні є економічні санкції, які є навмисними та інспірованими державою обмеженнями чи загрозами обмеження нормальної міждержавної торгівлі чи фінансових відносин. При цьому саме зовнішньополітичні цілі запровадження санкцій можуть розглядатися як базова характеристика їх визначення [28, с. 84].

Одним із найбільш поширених видів економічних санкцій є торговельні санкції, які часто застосовуються як перший крок у відповідь на порушення міжнародного права або небажану політику держави. Цей тип санкцій включає обмеження або заборону на імпорт і експорт певних товарів і послуг, і може бути введений як односторонніми діями держав, так і в рамках міжнародних організацій, таких як ООН або Європейський Союз. Як зазначає А. Бобровицький – «Торговельні санкції можуть торкатися лише певних категорій товарів, зокрема тих, що мають стратегічне або військове значення, або бути загальними, охоплюючи всі види торгівлі, з метою змусити країну-ціль змінити свою політику або практику» [13, с. 19].

Окрім торговельних санкцій, фінансові санкції є одними з найбільш ефективних і потужних інструментів для впливу на економіку країни. Вони включають блокування активів, обмеження фінансових транс-акцій, заборону на інвестиції та кредитування, а також обмеження доступу до міжнародних

фінансових ринків. Такий тип санкцій зазвичай накладається для того, щоб паралізувати фінансову систему країни, що веде до значних економічних труднощів, таких як дефіцит валютних резервів, інфляція та зростання безробіття. Додатково, технологічні санкції охоплюють обмеження на постачання певних технологій, інтелектуальної власності або високих технологій, що можуть мати стратегічне значення для розвитку країни. Такі санкції спрямовані на обмеження розвитку критичних секторів економіки, зокрема оборонної промисловості чи авіації, де доступ до передових технологій визначає військову чи економічну перевагу.

Ще одним важливим видом санкцій є секторальні санкції, які спрямовані на обмеження діяльності окремих секторів економіки країни-цілі, таких як енергетика чи фінанси. Вони застосовуються для ослаблення економічної бази країни або певного важливого сектору, що має вплив на стабільність економіки [49, с. 72]. Також важливими є персональні санкції, спрямовані на обмеження прав фізичних осіб, зокрема політиків або бізнесменів, що мають безпосереднє відношення до порушень міжнародного права або загрози міжнародному миру та безпеці. Ці санкції включають заборону на в'їзд до певних країн або міжнародних організацій, а також блокування фінансових активів, що робить політичний та економічний тиск на осіб, чия діяльність має вплив на прийняття рішень у країні чи організації.

Санкціями, здійснюваними в порядку самодопомоги (індивідуальними санкціями), є репресалії, реторсії, розрив чи призупинення дипломатичних або консульських відносин, самооборона.

Реторсії (лат. *retorsio* – зворотна дія) – відповідні обмежувальні заходи; правомірні примусові дії держави, що здійснюються у відповідь на недружній акт іншої держави, що не становить міжнародного правопорушення. Реторсія – інструмент реалізації та застосування на практиці принципу взаємності у двосторонніх міжнародних відносинах [3, с. 576]. Прикладом реторсії у відповідь на недружній акт може служити відзив посла у відповідь на недружню заяву офіційного представника країни, що

приймає посольство, на адресу країни, яку представляє посол. Заходи, які використовуються в якості реторсії, повинні бути пропорційні акту, що їх створив і припинитися з моменту відновлення попереднього стану.

Репресалії – індивідуальні правомірні примусові заходи, що вживаються у двосторонніх відносинах однією державою у відповідь на серйозні порушення і міжнародні злочини, вчинені іншою державою [31]. Особливість тут у тому, що самі по собі такі дії, наприклад, призупинення власних зобов'язань перед іншою державою, за звичайних обставин вважалися б протиправними. Але оскільки вони є реакцією на попереднє порушення і відповідають його масштабу (тобто пропорційні), міжнародне право визнає їх правомірними. Мета репресалій не покарати порушника, а змусити його припинити протиправні дії, відшкодувати завдану шкоду або іншим чином врегулювати ситуацію. Варто відзначити, що сьогодні цей інститут найчастіше обговорюють під назвою «контрзаходи» (countermeasures). Саме цей термін закріплено в чинних Статтях Комісії міжнародного права про відповідальність держав 2001 року, тоді як класична назва “репресалії” залишається радше історичним позначенням того самого явища.

Наступним видом індивідуальних санкцій є розрив або призупинення дипломатичних і консульських відносин, що являє собою тимчасове або постійне припинення потерпілою державою дипломатичних або консульських зв'язків з державою-порушником. При цьому розрив дипломатичних відносин не означає автоматичного розриву консульських відносин.

Самооборона як особливий вид індивідуальних санкцій, що полягає у застосуванні збройної сили проти держави-правопорушника відповідно до статті 51 Статуту ООН [29] у відповідь на збройний напад. У міжнародному праві прийнято розрізняти дві форми самооборони. Перша - необхідна оборона і самооборона від агресії. Мова йде про реакцію на дії, які ще не можна кваліфікувати як повноцінний акт агресії, але які становлять воєнну

загрозу чи провокацію. До них відносимо, наприклад, порушення державного кордону, розвідувальні польоти над територією держави або провокаційні маневри військових кораблів у її територіальних водах. У такому випадку держава зазвичай зобов'язана попередити порушника про можливість застосування сили, якщо він не припинить свої дії. Друга форма — самооборона від агресії. Це класичний випадок, передбачений статтею 51: реакція на вже здійснений збройний напад, коли держава має право застосувати силу негайно, без попередження, аж до того моменту, поки Рада Безпеки ООН не вживе власних заходів для відновлення миру.

Щодо колективних санкцій, слід зазначити, що відповідно до Статуту ООН їх можуть застосовувати РБ ООН і регіональні міжнародні організації. Колективні заходи застосовуються за необхідності запобігання загрозі миру і припинення акту агресії, а також з метою запобігання погіршенню міжнародного збройного конфлікту. Санкції збройного характеру повинні застосовуватися, якщо інші заходи впливу не діють.

Д. Лазарева наголошує, що для повноцінного розуміння механізмів запровадження санкцій необхідно пояснити три складні взаємозв'язки: по-перше, як міжнародні політичні цілі зумовлюють прийняття економічно-політичних рішень; по-друге, як економічна політика трансформується в конкретні економічні наслідки, зокрема з урахуванням можливого обходу санкцій через треті країни; по-третє, як ці наслідки пов'язані з кінцевими політичними результатами, включно з непередбаченими ефектами у довгостроковій перспективі [9, с. 49].

Сучасна санкційна практика демонструє, що обмежувальні заходи впливають одночасно на політичну, економічну та правову сфери міжнародних відносин. Тому їх доцільно розглядати не як окремий інструмент впливу, а як складову ширших механізмів забезпечення безпеки та міжнародної стабільності [53, с. 1056]. У цьому контексті санкції виступають інструментом довгострокового стримування та поступового виснаження ресурсного потенціалу держави-порушника. Водночас їх

результативність залежить від ступеня єдності міжнародної спільноти та здатності забезпечити належний контроль за виконанням обмежувальних заходів. Отже, поняття, сутність і класифікація санкцій у міжнародних відносинах формують теоретичну основу для подальшого аналізу санкційної політики як стратегічного інструменту впливу в умовах сучасних конфліктів.

Отже, санкції посідають окреме місце серед засобів міжнародно-правового впливу. Вони поєднують елементи примусу, політичного тиску та механізмів стримування, що дає змогу використовувати їх для реагування на порушення міжнародного права та стримування подальшої ескалації конфліктів, хоча ефективність такого впливу залежить від низки політичних та економічних чинників. Санкції трансформувалися з вузького інструменту економічного тиску у комплексний механізм, що охоплює економічні, фінансові, торговельні, дипломатичні, технологічні та персональні заходи впливу. Їх класифікація за суб'єктом ініціації, масштабом застосування, об'єктом впливу, тривалістю та рівнем реалізації свідчить про багаторівневу структуру цього феномену та його гнучкість у практичному використанні. Водночас ефективність санкцій залежить від рівня міжнародної координації, комплексності застосування та здатності забезпечити належний контроль за дотриманням обмежувального режиму.

2.2. Інституційно-правовий механізм ухвалення та реалізації санкцій ЄС (органи, процедури, правові інструменти)

Санкційна політика Європейського Союзу реалізується в межах його Спільної зовнішньої та безпекової політики та має чітко визначений інституційно-правовий механізм. Ухвалення обмежувальних заходів здійснюється за участю Ради ЄС, Європейської ради та інших інституцій відповідно до положень установчих договорів Союзу. Особливістю санкцій ЄС є поєднання політичних рішень із правовими актами прямої дії, що забезпечують їх обов'язковість для держав-членів. Процедури запровадження санкцій передбачають принцип одностайності, що зумовлює необхідність

узгодження позицій усіх держав-членів. Реалізація санкцій здійснюється через регламенти, рішення та механізми національної імплементації.

Інституційно-правовий механізм ухвалення та реалізації санкцій Європейський Союз ґрунтується на положеннях установчих договорів Союзу та функціонує в межах Спільної зовнішньої та безпекової політики (CFSP). Санкції, або обмежувальні заходи, розглядаються як один із ключових інструментів зовнішньополітичної діяльності ЄС, спрямований на забезпечення міжнародного миру, захист прав людини та підтримання міжнародного правопорядку [42]. Нормативну основу їх запровадження становлять положення Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу, які передбачають особливу процедуру ухвалення рішень у сфері зовнішньої політики. Специфікою цього механізму є поєднання політичного рішення держав-членів із правовими актами, що мають обов'язкову силу на всій території Союзу. Така конструкція забезпечує баланс між міжурядовим характером CFSP і наднаціональними елементами правового регулювання.

Процес ухвалення санкцій передбачає провідну роль Ради ЄС, яка приймає рішення про запровадження обмежувальних заходів на основі принципу одностайності. Політичні орієнтири визначає Європейська рада, тоді як Високий представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки координує підготовку відповідних ініціатив. Після ухвалення політичного рішення в межах CFSP, якщо санкції передбачають економічні або фінансові обмеження, вони набувають форми регламентів Ради, що мають пряму дію у правових системах держав-членів. Особливість санкційної політики ЄС полягає в тому, що рішення про застосування обмежувальних заходів ухвалюються державами-членами спільно, тоді як їх реалізація забезпечується через правові механізми Союзу. Саме така модель дозволяє забезпечити однакове застосування санкцій на території всіх держав-членів. Саме така подвійна природа забезпечує єдність правозастосування на всій території Союзу.

Важливим елементом механізму є чітке визначення видів правових інструментів. Рішення Ради в межах Спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу визначають політичні рамки та перелік суб'єктів, до яких застосовуються санкції, тоді як регламенти встановлюють конкретні заборони, обмеження фінансових операцій, експортний контроль та механізми замороження активів. Реалізація санкцій здійснюється через національні компетентні органи держав-членів, які відповідають за контроль за дотриманням обмежень, застосування адміністративних або кримінальних санкцій у разі порушення та координацію з європейськими структурами [40]. Такий підхід дозволяє забезпечити уніфікованість режиму санкцій при збереженні певної автономії держав-членів у питаннях правозастосування. Водночас практика показує, що ефективність імплементації залежить від рівня гармонізації національного законодавства та адміністративної спроможності відповідних органів [30, с. 736].

Окрему увагу слід приділити механізмам контролю та перегляду санкцій. Санкційні режими ЄС, як правило, запроваджуються на визначений строк і підлягають регулярному перегляду, що дозволяє адаптувати їх до зміни політичної ситуації. Європейська Комісія відіграє важливу роль у моніторингу виконання санкцій та розробці пропозицій щодо підвищення їх ефективності, зокрема шляхом боротьби з обходом обмежень і запровадження додаткових інструментів контролю [39]. У контексті російсько-української війни значно посилилася увага до механізмів виявлення порушень та до координації з міжнародними партнерами. Упродовж широкомасштабної війни Росії проти України спостерігаємо трансформацію підходів з боку ЄС: діяльність Співтовариства у сфері санкцій дедалі більше зосереджується не лише на прийнятті нових обмежувальних заходів, а й на забезпеченні їх практичного виконання та запобіганні спробам обходу санкційного режиму.

Санкційна політика Європейського Союзу має складну систему формування, оскільки рішення приймаються не одним органом влади, а в

результаті взаємодії інституцій ЄС та держав-членів. Через це процес погодження санкцій потребує врахування різних політичних і економічних інтересів та досягнення спільної позиції між усіма учасниками.

Важливою особливістю санкційної політики ЄС є необхідність одностайної підтримки рішень усіма державами-членами. Це означає, що кожна країна може впливати на зміст майбутніх обмежувальних заходів, тому санкційні рішення зазвичай є результатом тривалих консультацій та компромісів.

Багаторівневий характер санкційної політики ЄС пов'язаний із залученням різних інституцій до підготовки, погодження та реалізації обмежувальних заходів. Кожен із цих органів виконує окремі функції, що забезпечує комплексний підхід до формування санкційних рішень. Водночас значну роль відіграє Високий представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки, який забезпечує зовнішньополітичну координацію, а також Європейська Комісія, яка бере участь у підготовці конкретних правових механізмів реалізації санкцій, особливо у сферах, пов'язаних із торгівлею, фінансами, митним контролем та виконанням регламентів. У результаті санкційне рішення в ЄС проходить не одну, а кілька стадій політичного та правового опрацювання, що, з одного боку, уповільнює процес, а з іншого – забезпечує його нормативну стійкість, системність і юридичну якість. Відтак, складність тут не є лише недоліком; вона водночас виконує функцію інституційного фільтра, який зменшує ризики ситуативних, емоційних або недостатньо обґрунтованих рішень.

Окремої уваги заслуговує вплив економічних інтересів окремих держав-членів на характер санкційної політики. Європейський Союз не є економічно однорідним простором: країни-члени мають різний рівень залежності від зовнішніх ринків, відмінну структуру енергоспоживання, неоднакову інтенсивність торгівлі з третіми державами, а також різний рівень вразливості до контрсанкцій чи до втрати доступу до тих чи інших ресурсів. Саме тому питання санкцій нерідко виходить за межі абстрактної

політичної солідарності й безпосередньо зачіпає національні економічні інтереси [32, с. 118]. Для одних країн жорсткі санкції проти Росії означають насамперед питання безпеки та стримування агресора, тоді як для інших – ризики для енергетичної стабільності, експорту, промислового виробництва чи внутрішньої соціально-економічної рівноваги. У таких умовах санкційна політика стає сферою, де геополітична логіка постійно взаємодіє з економічним прагматизмом, а узгодження спільного рішення потребує значних дипломатичних зусиль.

Необхідність врахування позицій усіх держав-членів може впливати на темпи погодження нових санкційних пакетів. Через відмінності в економічних інтересах країни нерідко ведуть тривалі переговори щодо змісту, строків та умов застосування обмежень.

У практиці санкційної політики це може проявлятися у пом'якшенні окремих положень, відтермінуванні їх набрання чинності або включенні спеціальних застережень для певних секторів економіки. Такі компроміси, з одного боку, дозволяють зберегти єдність Союзу і досягти формальної одностайності, але з іншого – можуть послаблювати силу санкційного сигналу та зменшувати інтенсивність їх фактичного впливу. Відповідно, інституційна складність санкційної політики ЄС проявляється не лише в багаторівневій процедурі ухвалення рішень, а й у постійному балансуванні між спільними ціннісними орієнтирами та національними інтересами.

Попри складність процедури ухвалення рішень, такий механізм має свої переваги. Узгодження санкцій усіма державами-членами підвищує їхню політичну вагу та сприяє сприйняттю санкцій як спільної позиції Європейського Союзу, а не окремих держав. На відміну від односторонніх санкцій окремих держав, які інколи можуть сприйматися як інструмент політичного тиску, санкції Європейського Союзу проходять через формалізовану процедуру колективного погодження, що надає їм більшої політичної ваги та міжнародної переконливості. Коли обмежувальні заходи підтримуються всіма державами-членами, вони постають не як воля

окремого центру сили, а як консолідована позиція потужного інтеграційного об'єднання, що діє на підставі спільно вироблених норм і процедур. Це посилює їхню міжнародну значущість і робить санкції ЄС важливим інструментом не лише економічного, а й нормативного впливу.

Правова визначеність санкційного режиму ЄС має не менш важливе значення. Ухвалені обмежувальні заходи закріплюються у формі рішень і регламентів, які чітко визначають коло суб'єктів, види заборон, часові межі дії, порядок перегляду та механізми реалізації. Це створює передбачувану правову рамку як для держав-членів, так і для фізичних та юридичних осіб, на яких поширюється санкційний режим. Така формалізація є надзвичайно важливою, оскільки санкції пов'язані з обмеженням майнових прав, свободи пересування, торговельної діяльності та фінансових операцій, а отже, потребують чіткого юридичного обґрунтування й процедурної вивірності. Саме завдяки цьому санкційний режим ЄС здатний витримувати судові перевірки, оскарження та зовнішню критику, що значною мірою підвищує його стійкість і довіру до нього як до правового інструменту.

Крім того, інституційна структура ЄС надає санкційній політиці довгострокового характеру. Оскільки санкції вбудовані у нормативну й адміністративну систему Союзу, вони не залежать винятково від зміни політичної кон'юнктури в одній країні чи від зміни уряду. Їхнє продовження, коригування або скасування також відбувається в межах усталених процедур, що робить санкційну політику більш стабільною та передбачуваною.

Отже, інституційно-правовий механізм санкційної політики Європейського Союзу базується на поєднанні міжурядових та наднаціональних елементів управління. Процес ухвалення санкційних рішень передбачає участь кількох інституцій ЄС та вимагає досягнення консенсусу між державами-членами. Незважаючи на складність процедури, така модель забезпечує високий рівень правової визначеності, легітимності та стабільності санкційних режимів.

Саме тому, санкції ЄС залишаються одним із ключових інструментів зовнішньої політики Союзу та важливим засобом реагування на порушення міжнародного права.

На мою думку, санкції сьогодні є одним із найбільш гнучких інструментів міжнародної політики, оскільки дозволяють реагувати на порушення міжнародного права без прямого застосування військової сили. Їхня особливість полягає в тому, що вони поєднують політичний, економічний і правовий вплив, створюючи комплексний механізм тиску на державу-порушника. Водночас ефективність санкцій значною мірою залежить від міжнародної підтримки та готовності держав забезпечувати їх реальне виконання. Саме тому санкційна політика Європейського Союзу становить особливий науковий інтерес, адже поєднує складну інституційну систему ухвалення рішень із практичним застосуванням обмежувальних заходів у міжнародних відносинах.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ САНКЦІЙ ЄС ЩОДО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

3.1. Санкції ЄС 2014-2021 рр.: логіка запровадження та результати першого етапу обмежень

Перший етап санкційної політики Європейський Союз щодо Російської Федерації розпочався у 2014 році у відповідь на незаконну анексію Криму та дестабілізацію ситуації на сході України. Запроваджені заходи мали поетапний характер і включали персональні, фінансові та секторальні обмеження. Логіка санкцій полягала у стримуванні подальшої агресії та демонстрації політичної солідарності з Україною. Водночас санкційний режим 2014–2021 років залишався обмеженим за масштабом і не був спрямований на повне економічне виснаження держави-агресора.

Основною метою санкцій було не покарання держави-агресора, а спонукання її до зміни зовнішньополітичного курсу та припинення дій, що підривали стабільність у регіоні.

У цьому сенсі, як зазначає К. Бугайчук, «санкції ЄС виступали інструментом Спільної політики безпеки і оборони, який мав використовуватися для попередження конфліктів, реагування на кризові явища та підтримання міжнародного порядку безпеки» [2, с. 31]. Важливо, що обмежувальні заходи ЄС від самого початку декларувалися як пропорційні, адресні та спрямовані насамперед на тих суб'єктів, які були безпосередньо причетні до агресивної політики, а не на населення держави загалом [28, с. 84]. Саме тому перший етап санкційної політики ЄС щодо Росії поєднав дипломатичний, політичний, економічний і правовий компоненти.

Передумови для такого кроку визрівали поступово, оскільки до початку 2000-х років санкції ще не займали центрального місця в зовнішньополітичному інструментарії Європейського Союзу. Лише із затвердженням у 2004 році документа «Основні принципи щодо застосування обмежувальних заходів (санкцій)» санкції були офіційно

закріплені як корисний інструмент зовнішньої політики, покликаний сприяти збереженню миру, безпеки та захисту прав людини відповідно до принципів Статуту ООН [14, с. 184]. Практичний досвід застосування санкцій проти інших держав, зокрема Ірану та Сирії, дозволив Європейському Союзу сформувати необхідні інституційні та правові механізми для використання обмежувальних заходів.

Власне, реакція Європейського Союзу на агресію Росії формувалася на основі попереднього досвіду використання санкцій щодо інших держав. Наявність відповідних правових та інституційних механізмів дохволила ЄС відносно швидко розробити комплекс обмежувальних заходів у відповідь на порушення суверенітету України.

Початок першого етапу санкцій безпосередньо пов'язаний з окупацією Автономної Республіки Крим. Незаконний «референдум» 16 березня 2014 року та подальші дії Росії були рішуче засуджені Європейським Союзом як порушення міжнародного права і основоположних принципів суверенітету держав. Уже 17 березня 2014 року Рада ЄС ухвалила рішення про запровадження першого блоку санкцій, які стосувалися 21 особи, причетної до дій, що підривали територіальну цілісність України. На цьому етапі логіка санкцій була передусім персоналізованою: йшлося про заборону на в'їзд, замороження активів та інші індивідуальні обмеження щодо представників російської політичної, військової та адміністративної еліти [20, с. 72].

Це відповідало загальному підходу ЄС до так званих таргетованих, цільових санкцій, покликаних мінімізувати побічний вплив на ширші соціально-економічні процеси та зосередити тиск на осіб, що ухвалюють рішення [2, с. 32].

Загострення безпекової ситуації на сході України у 2014 році продемонструвало недостатню ефективність виключно персональних санкцій. Підтримка Росією сепаратистських утворень у Донецькій і Луганській областях, незаконне втручання у внутрішні справи України та наростання бойових дій продемонстрували, що персональних обмежень

недостатньо для стримування агресора. Як зазначає Д. Рибачок, у відповідь на дії Росії ЄС почав розширювати санкційний список, включаючи до нього нових посадовців, військових та юридичних осіб, а також почав переходити до більш широких економічних інструментів впливу [20, с. 74].

Важливим сигналом стала резолюція Європейського парламенту щодо відмови від реалізації проєкту «Південний потік», що свідчило про готовність ЄС використовувати санкції не лише як дипломатичний інструмент, а і як важіль перегляду економічної співпраці з Росією [22, с. 113]. Санкційна політика почала поєднувати політичну демонстрацію солідарності з Україною із поступовим ураженням тих секторів російської економіки, які забезпечували ресурсну основу агресивної політики.

Переломним моментом у розвитку першого етапу санкцій стали події літа 2014 року, зокрема катастрофа рейсу МН17, після якої Європейський Союз перейшов до запровадження повномасштабних секторальних обмежень. Від цього часу санкції охопили фінансовий сектор, енергетику, оборонну промисловість і доступ до чутливих технологій. Було обмежено доступ низки російських банків до європейських ринків капіталу, введено заборони на експорт озброєнь і товарів подвійного призначення, а також встановлено обмеження на передачу технологій, пов'язаних із видобутком нафти [5, с. 319].

Основна увага була зосереджена на секторах російської економіки, які мали стратегічне значення для фінансування державної політики та підтримки економічної стійкості країни. Саме тому, обмеження торкнулися насамперед фінансової та енергетичної сфер [17, с. 168]. Це означало перехід від точкового політичного тиску до системного економічного стримування.

Санкції, запроваджені щодо Криму, також набули окремого спеціального режиму. Європейський Союз заборонив імпорт товарів з окупованого півострова без українських сертифікатів, обмежив інвестиції, туристичні послуги та постачання окремих товарів і технологій до Криму та Севастополя. Таким чином, ЄС не лише не визнав спробу анексії, а й

інституційно закріпив політику невизнання через тривалі економічні та правові обмеження [13, с. 18]. Запровадження санкцій щодо Криму мало важливе політичне значення, оскільки стало складовою ширшої політики невизнання незаконної анексії півострова та підтримки міжнародного правопорядку [6, с. 11].

Упродовж 2015–2021 років санкційний режим Європейського Союзу щодо Російської Федерації поступово набув ознак довгострокового інструменту зовнішньої політики. Головний акцент було зроблено не на розширенні переліку обмежень, а на збереженні постійного політичного та економічного тиску. Подальше збереження економічних обмежень ЄС напряду залежало від Мінських домовленостей, невиконання яких призводило до продовження санкцій з боку ЄС: таким чином, була зроблена спроба використати санкційну політику як засіб впливу на виконання взятих сторонами зобов'язань. Кожні шість місяців санкції переглядалися і поновлювалися, а санкційні списки періодично доповнювалися новими особами та організаціями, причетними до псевдовиборів на окупованих територіях, переслідувань громадян, незаконної діяльності в Криму та інших дій, що підривали територіальну цілісність України [24, с. 8]. Цей підхід свідчив про прагнення ЄС зберігати санкційну послідовність, не допускаючи нормалізації відносин із державою, яка продовжувала порушувати міжнародне право.

Разом із тим перший етап санкцій виявив і суттєві обмеження самого санкційного інструменту. Хоча запроваджені заходи негативно вплинули на російську валюту, інвестиційний клімат, резервні фонди та окремі галузі економіки, вони не досягли основної стратегічної мети – не змусили Росію змінити свою політику щодо України [10, с. 97]. Російська Федерація продемонструвала здатність адаптуватися до обмежень за рахунок внутрішньої мобілізації ресурсів, переорієнтації економічних зв'язків і використання контрсанкцій. Крім того, санкційний тиск не призвів до дестабілізації російського політичного режиму, а в окремих випадках навіть

був використаний владою РФ для консолідації суспільства на антизахідній основі [10, с. 60]. Це дало підстави низці дослідників зробити висновок, що санкції ефективні не як швидкий механізм примусу до політичної капітуляції, а як інструмент тривалого виснаження ресурсного потенціалу держави-агресора [5, с. 321].

Ще однією важливою особливістю санкцій 2014–2021 років була наявність внутрішньоєвропейських суперечностей. Окремі держави-члени ЄС мали значні економічні інтереси у співпраці з Росією, особливо в енергетичній і торговельній сферах, до прикладу Німеччина. Для неї постачання російського газу було стратегічно важливим питанням, що безпосередньо впливало на формування одностайної та радикальної санкційної політики. Національне бізнес-лобі у Німеччині було зацікавлене у мінімальних обмеженнях для енергетичного сектору, оскільки це мало б безпосередній вплив на німецький ринок. Тож німецький уряд на чолі із Ангелою Меркель намагався балансувати між підтримкою санкцій та діалогу з Москвою. Попри це, Європейський Союз упродовж усього періоду зберігав інституційну єдність, а провідні держави-члени, зокрема Німеччина і Франція, підтримували курс на продовження санкцій до врегулювання конфлікту [22, с. 114].

Відтак, санкції ЄС 2014–2021 рр. були логічною і поетапною відповіддю на агресію Російської Федерації проти України. Їх запровадження відбувалося від адресних персональних заходів до секторальних економічних обмежень, що охопили ключові сфери російської економіки та безпеки. Результати першого етапу виявилися суперечливими: з одного боку, санкції спричинили відчутний економічний і політичний тиск, послабили окремі фінансові, енергетичні та технологічні можливості РФ і закріпили міжнародну політику невизнання анексії Криму; з іншого боку, вони не змогли забезпечити зміну стратегічної поведінки Росії та не зупинили подальшу ескалацію агресії. Саме тому перший етап санкційної політики ЄС слід оцінювати не як завершений механізм досягнення політичного

результату, а як підґрунтя для подальшого посилення обмежувального режиму, яке стало особливо помітним уже після 2022 року.

3.2. Посилення санкційного тиску після 2022 р.: пакети санкцій, пріоритетні цілі та інструменти впливу

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році стало переломним моментом у санкційній політиці ЄС. Обмежувальні заходи набули системного та безпрецедентного характеру, охопивши ключові галузі економіки, фінансову систему, енергетичний сектор і військово-промисловий комплекс РФ. Європейський Союз перейшов від точкових санкцій до комплексної стратегії економічного та технологічного стримування. Значну увагу було приділено експортному контролю, замороженню активів та обмеженню доступу до міжнародних фінансових ринків.

Після початку повномасштабної війни санкційна політика ЄС почала функціонувати в умовах довготривалого конфлікту, що вимагало переходу від короткострокових обмежень до системного тиску на Росію. Якщо на попередньому етапі головний акцент робився на швидкому політичному реагуванні, заморожуванні активів, персональних обмеженнях і перших секторальних кроках, то з 2022 року, а особливо впродовж 2023–2025 років, санкційна політика ЄС набула нової якості, перетворившись на складну багаторівневу систему довгострокового тиску на економічну, технологічну, фінансову та інформаційну інфраструктуру держави-агресора. За цих умов санкції дедалі чіткіше розглядаються не як разові обмежувальні дії, а як елемент стратегічного управління безпекою, спрямований на послаблення здатності Російської Федерації продовжувати війну, адаптуватися до зовнішнього тиску та використовувати глобальні ринки для підтримки власного військово-промислового комплексу [30, с. 735].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало поштовхом до різкого посилення санкційного режиму. ЄС почав регулярно ухвалювати нові

пакети обмежень, які охопили банківську сферу, торгівлю, енергетику, транспорт та військово-промисловий комплекс. Уже перші пакети включали заборону експорту товарів подвійного використання та оборонного призначення, обмеження на фінансування торгівлі й інвестицій, блокування низки фінансових операцій, санкції проти авіаційного сектору, заборону доступу окремих російських банків до системи SWIFT, а також обмеження на постачання технологій морської навігації та радіокомунікацій [35]. Важливо, що від цього моменту санкції ЄС перестали бути переважно символічним інструментом зовнішньої політики і набули ознак системного економічного та технологічного стримування.

Посилення санкційного тиску Європейського Союзу після 2022 року стало логічним продовженням попередньої політики, але водночас означало її якісну зміну у напрямі постійного, довготривалого та різностороннього тиску на державу-агресора. Якщо санкції 2014–2021 років мали переважно стримувальний характер і були тісно прив'язані до політико-дипломатичних процесів, зокрема виконання Мінських домовленостей, то після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну санкційна політика ЄС набула характеру стратегічного інструменту, спрямованого на підрив економічного, фінансового та технологічного потенціалу Російської Федерації як передумови обмеження її воєнних можливостей [30, с. 735]. [див.додаток Б]

Важливою особливістю санкційної політики після 2022 року стало регулярне ухвалення нових пакетів обмежень, що дозволяло поступово посилювати тиск на Російську федерацію. Уже впродовж 2022 року було ухвалено кілька масштабних пакетів санкцій, які охопили фінансовий сектор, енергетику, транспорт, технології та інформаційний простір. Загалом станом на кінець 2025 року Європейський Союз прийняв вісімнадцять пакетів санкцій проти Російської Федерації. Такий підхід передбачав не лише реакцію на конкретні дії Росії, а й формування накопичувального ефекту санкцій, коли кожен новий пакет розширював і поглиблював попередні обмеження, створюючи дедалі більш складну систему економічних і

правових бар'єрів. У подальшому ця логіка була збережена і в 2023–2025 роках, коли санкційна політика ЄС перетворилася на безперервний процес адаптації до нових викликів і способів обходу обмежень [36].

Пріоритетні цілі санкційної політики після 2022 року стали значно чіткішими і більш структурованими. Насамперед йдеться про ослаблення фінансової системи Росії шляхом обмеження доступу до міжнародних ринків капіталу, заморожування валютних резервів, відключення ключових банків від системи SWIFT та заборони проведення значної частини фінансових операцій. Ці заходи мали на меті ускладнити фінансування державних витрат, включаючи військові, та обмежити можливості Росії інтегруватися у глобальну фінансову систему [37]. Разом з тим важливим напрямом стало обмеження технологічного розвитку, зокрема через заборону експорту високотехнологічної продукції, обладнання подвійного призначення, мікроелектроніки, програмного забезпечення та інших критично важливих компонентів, які використовуються у військово-промисловому комплексі.

Окрему групу пріоритетів становили енергетичні санкції, спрямовані на зменшення доходів Росії від експорту енергоносіїв. У цьому контексті важливими стали обмеження на імпорт російської нафти, встановлення граничної ціни на нафту, а також заборона надання транспортних, страхових і фінансових послуг, пов'язаних із її перевезенням. Зокрема, 6 пакет санкцій, ухвалений у червні 2022 р., передбачав часткове ембарго на імпорт російської нафти морським шляхом. Восьмий пакет санкцій (жовтень 2022р.) створив правову основу для запровадження механізму граничної ціни на російську нафту. Дванадцятий пакет санкцій (грудень 2023 р.) посилив контроль за обходом обмежень та запровадив додаткові заборони щодо експорту товарів і технологій. Чотирнадцятий пакет санкцій (червень 2024р.) вперше поширив обмеження на операції з російським скрапленим природним газом та посилив заходи протидії обходу санкцій. Сімнадцятий і вісімнадцятий пакети санкцій ухвалені у 2025 р., були спрямовані на обмеження діяльності так званого “тіньового флоту” та подальше скорочення

доходів Росії від експорту енергоносіїв. Такі заходи були покликані не лише скоротити валютні надходження до російського бюджету, а й змінити структуру глобального енергетичного ринку, зменшивши залежність ЄС від російських ресурсів [41]. Паралельно здійснювалися кроки щодо диверсифікації енергопостачання та розвитку альтернативних джерел енергії, що підсилювало стратегічний ефект санкційного тиску.

Суттєвого розвитку набули й інструменти персональних санкцій, які передбачають заморожування активів, заборону на в'їзд та інші обмеження щодо фізичних осіб, причетних до агресії проти України, а також до порушень прав людини. У нових умовах ці санкції стали більш адресними та масштабними, охоплюючи не лише політичне керівництво, а й представників бізнесу, військових, пропагандистів та інших осіб, які прямо чи опосередковано підтримують агресивну політику держави [43]. Відтак, санкції набули характеру інструменту персоналізованого впливу, спрямованого на створення внутрішнього тиску в межах самої Росії.

Одним із ключових елементів нового етапу санкційної політики стало розширення інструментів впливу за рахунок включення транспортних, логістичних та інформаційних обмежень. Європейський Союз запровадив заборону на доступ російських суден до портів ЄС, обмежив автомобільні перевезення, заборонив експорт предметів розкоші, а також обмежив діяльність російських медіа на території Союзу [30, с. 736]. Усе це свідчить про прагнення ЄС впливати не лише на економічні, а й на соціальні, інформаційні та символічні аспекти функціонування російської держави, формуючи комплексний санкційний тиск.

Разом із розширенням інструментарію санкцій важливого значення набули механізми забезпечення їх ефективності. Європейський Союз зіткнувся з проблемою обходу санкцій через треті країни, використання посередників, зміну логістичних маршрутів і корпоративних структур. У відповідь було запроваджено нові механізми контролю, включаючи обмеження на реекспорт товарів, посилення митного моніторингу, взаємодію

з третіми країнами та приватним сектором. Як зазначають дослідники – «Це дозволило значно ускладнити можливості Росії адаптуватися до санкційного режиму, хоча повністю усунути ці ризики не вдалося» [50].

Результати посилення санкційного тиску після 2022 року, на мою думку є суперечливими. З одного боку, санкції спричинили суттєві економічні труднощі для Росії, що проявилось у зростанні інфляції, скороченні ВВП, обмеженні доступу до технологій і фінансових ресурсів. З іншого боку, Росія змогла частково адаптуватися до нових умов через переорієнтацію економічних зв'язків, розвиток імпортозаміщення, використання альтернативних фінансових механізмів і поглиблення співпраці з країнами, які не підтримали санкційний режим [52]. Це свідчить про те, що санкції, навіть будучи масштабними й комплексними, не є самодостатнім інструментом і потребують поєднання з іншими формами міжнародного тиску.

Отже, після 2022 року Європейський Союз значно посилив санкційний тиск, зробивши його більш системним і продуманим. Обмеження почали ухвалюватися пакетами, з чітким визначенням цілей та розширенням впливу. У результаті Європейський Союз створив одну з найбільших і найскладніших санкційних систем у сучасній міжнародній політиці, яка охоплює економічну, фінансову, технологічну, правову та інформаційну сфери, що можна простежити у динаміці прийняття санкцій. Водночас ефективність цієї політики залежить від того, чи зможе Європейський Союз зберігати єдність між державами – членами, швидко реагувати на нові виклики та координувати свої дії з міжнародними партнерами.

На мою думку, після 2022 року санкційна політика ЄС набула якісно нового змісту. Якщо раніше обмежувальні заходи мали переважно стримувальний характер, то нині вони спрямовані на системне послаблення економічного та технологічного потенціалу Росії. Важливо і те, що санкції стали одним із ключових інструментів підтримки України та демонстрації єдності західних держав у протидії російській агресії.

РОЗДІЛ 4. ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

4.1. Ефективність санкційної політики ЄС щодо РФ в умовах широкомасштабної війни

У 2025-2026 роках Європейський Союз зосередив увагу не лише на запровадженні нових санкцій, а й на підвищенні ефективності вже чинних обмежень. Особливого значення набули контроль за виконанням санкцій та протидія спробам їх обходу через треті країни. Значна увага приділялася співпраці з країнами G7 та іншими партнерами, що дозволило узгоджувати санкційні заходи та зменшувати можливості для обходу встановлених обмежень.

У 2025-2026 роках ЄС приділив значну увагу модернізації механізмів прийняття санкційних рішень та контролю за їх виконанням. Сам механізм санкцій у межах ЄС передбачає складну взаємодію політичного і правового рівнів: санкційні режими ухвалюються Радою ЄС на основі пропозицій Високого представника Союзу із закордонних справ та політики безпеки, а після публікації в Офіційному журналі стають частиною чинного законодавства Союзу [45]. У нових умовах цей механізм не лише зберіг свою дієздатність, а й був адаптований до потреб воєнного часу. ЄС почав діяти швидше, пакетно й комплексно, а також активніше пов'язувати санкційну політику з іншими напрямками зовнішньої та безпекової стратегії. Саме тому новий етап санкційного режиму доцільно розглядати як прояв зростання стратегічної автономії Європейського Союзу та його прагнення закріпити за собою роль одного з ключових центрів міжнародного тиску на агресора [34].

Одним із головних викликів для ЄС стало запобігання обходу санкцій через треті країни та посередницькі компанії. Практика 2022–2023 років показала, що навіть наймасштабніші обмеження втрачають частину ефективності, якщо держава-ціль здатна використовувати посередницькі ланцюги, треті країни, схеми реекспорту та корпоративні трансформації для збереження доступу до необхідних товарів, технологій і фінансових

інструментів. Саме тому Європейський Союз почав зміщувати акцент із простого розширення санкційних списків на створення механізмів їх реального забезпечення. Одним із найпомітніших кроків стало запровадження в межах 11-го пакета нового інструменту боротьби з обходом санкцій через треті країни, який дозволив обмежувати експорт товарів високого ризику до юрисдикцій, що сприяють їх подальшому реекспорту до Росії [37]. Це означає, що ЄС перейшов від реагування на ситуації до більш активних дій наперед. Тепер важливо не лише вводити санкції, а й заздалегідь закривати можливості для їх обходу або послаблення.

Важливим проявом цієї трансформації стало посилення контролю за торгівельними та митними потоками. Європейська Комісія активізувала діяльність торговельних і митних органів, розширила аналітичний моніторинг схем перенаправлення товарів через треті країни та започаткувала тіснішу взаємодію з приватним сектором для виявлення ризикових операцій. У новій логіці санкційного режиму дедалі більшого значення набуває не лише перелік заборонених товарів, а й контроль за контрактними умовами, логістичними маршрутами, пов'язаними послугами та ланцюгами посередництва [51]. Саме з цим пов'язані положення про заборону реекспорту окремих чутливих товарів до РФ, обмеження пов'язаних транспортних і страхових послуг, а також поширення експортних обмежень на суб'єктів, що фізично знаходяться поза межами ЄС, але фактично залучені до підтримки російської воєнної машини. Таким чином, боротьба з обходом санкцій перетворилася на самостійний напрям санкційної політики, а не на допоміжний елемент її реалізації.

Новий етап санкційного режиму характеризується також якісним розширенням кола самих обмежень. Якщо у 2022 році основний наголос робився на фінансових, технологічних, транспортних та енергетичних санкціях, то впродовж 2023–2025 років відбулося поглиблення й деталізація цього режиму. Розширення торкнулося не лише заборон на експорт товарів подвійного використання і передових технологій, але й обмежень щодо

товарів, які можуть опосередковано посилювати військово-промисловий потенціал РФ: хімічних речовин, спеціалізованого обладнання, запасних частин, морських технологій, компонентів для виробництва ракетного озброєння та техніки подвійного призначення [40]. Окремого значення набули заходи, спрямовані проти російського «тіньового флоту», для якого були встановлені заборони на доступ до портів ЄС та отримання пов'язаних послуг. Це засвідчило, що Європейський Союз почав більш цілеспрямовано працювати з тими секторами, які забезпечують експортні доходи Кремля і підтримують його можливість фінансувати війну.

Крім суто економічного виміру, новий санкційний режим ЄС охопив й інформаційну, правозахисну та безпекову сфери. Європейський Союз призупинив ліцензії на мовлення низки російських державних або афілійованих медіа, обмежив можливості поширення пропагандистських ресурсів, а також застосував санкції до організацій, пов'язаних із використанням хімічної зброї та грубими порушеннями прав людини [43; 30, с. 737]. У цьому контексті важливу роль відіграє ухвалений ще у 2020 році глобальний режим санкцій за порушення прав людини, який часто називають «європейським законом Магнітського» [19]. Хоча він не охоплює корупцію в такому обсязі, як аналогічні американські чи британські механізми, саме його наявність демонструє прагнення ЄС до побудови більш системної і ціннісно орієнтованої санкційної архітектури. У нових умовах санкції стають не лише засобом економічного виснаження, а й формою правового та морально-політичного засудження дій, які підривають міжнародну безпеку й основи демократичного порядку.

Разом із тим новий етап санкційної політики виявив і низку глибоких проблем. Попри значний тиск на російську економіку, РФ змогла частково адаптуватися до санкцій завдяки стратегії імпортозаміщення, накопиченню резервів, переорієнтації торгівлі на Китай, Іран, Північну Корею та інші держави, а також використанню корпоративних і логістичних схем обходу [52], до прикладу, через Південний Кавказ.

Додатковою проблемою стало збереження всередині ЄС окремих економічних винятків, політичного лобіювання та неоднорідності національних практик застосування санкцій. Оскільки рішення про санкції потребують однаковості, кожне чергове оновлення режиму містить потенціал для торгу, затягування та внутрішньополітичних маніпуляцій [41]. Це особливо помітно у питаннях енергетичних винятків, доступу до окремих видів сировини, а також у випадках, коли держави-члени намагаються поєднати політичну підтримку України з мінімізацією власних економічних втрат.

Незважаючи на наявні проблеми, санкційна політика ЄС поступово стає більш ефективною завдяки кращому контролю та міжнародній координації. Упродовж 2024–2025 років санкційний режим став більш адресним, технологічно складним і юридично витривалим. Важливо, що санкції неодноразово проходили судову перевірку після оскаржень з боку фізичних та юридичних осіб, що підтверджує відносну правову стійкість європейської моделі обмежувальних заходів [44]. Крім того, розширення обмежень на банки, енергетичні доходи, добрива, агропродукцію, логістичні мережі та чутливі технології свідчить про прагнення ЄС перейти від політики фрагментарного тиску до моделі системного виснаження держави-агресора [38]. Саме в цьому і полягає сутність нового етапу санкційного режиму: він уже не обмежується реакцією на окремі дії Росії, а спрямований на довгострокове послаблення її здатності відтворювати військову загрозу.

Отже, новий етап санкційного режиму ЄС можна вважати періодом важливих змін і посилення. У цей час були зміцнені механізми ухвалення рішень та контролю за виконанням санкцій, створено окремий напрям боротьби з обходом обмежень, а також значно розширено види санкцій – економічні, технологічні, фінансові, транспортні, інформаційні і правозахисні. Це показало, що Європейський Союз прагне бути не лише організацією, яка встановлює правила, а і сильним гравцем, який здатний чинити довготривалий тиск на державу-агресора. Водночас практика

доводить, що успішність такої політики залежить від єдності країн ЄС, співпраці з міжнародними партнерами та готовності швидко реагувати на нові виклики.

На мою думку, головною особливістю санкційної політики ЄС у 2025-2026 роках стало зміщення акценту з кількісного розширення санкцій до підвищення їх практичної результативності. Це свідчить про поступовий перехід до більш комплексного підходу у межах якого важливим є не лише запровадження нових обмежень, а й забезпечення їх реального виконання.

4.2. Основні виклики санкційної політики ЄС: проблеми координації та обмеження ефективності санкцій

Попри масштабність санкційної політики, її реалізація супроводжується низкою структурних та політичних обмежень. Серед ключових проблем – механізми обходу санкцій, неоднорідність позицій держав та складність міжнародної координації. Ефективність обмежувальних заходів значною мірою залежить від узгоджених дій ЄС із країнами «Групи семи» та іншими партнерами. Водночас санкції мають довгостроковий характер впливу, що ускладнює їхню оперативну оцінку.

Проблематика ефективності санкційної політики Європейського Союзу після 2022 року дедалі більше пов'язується не лише з масштабом запроваджених обмежень, а й із наявністю системних обмежень, що впливають на їхню результативність. У сучасних умовах санкції виступають складним інструментом зовнішньої політики, ефективність якого визначається не лише внутрішньою узгодженістю політики ЄС, а й рівнем координації з міжнародними партнерами, ступенем глобальної підтримки та здатністю протидіяти адаптаційним стратегіям держави-об'єкта санкцій. Як зазначається у науковій літературі, санкції самі по собі не є універсальним механізмом досягнення політичних цілей, а їхній вплив значною мірою залежить від комплексності застосування та міжнародної солідарності [2, с. 30].

Однією з ключових проблем сучасної системи санкцій ЄС є складність координації між державами-членами та партнерами на глобальному рівні. У середині самого Європейського Союзу рішення щодо запровадження санкцій ухвалюються консенсусом, що обумовлює необхідність врахування різних економічних, політичних і енергетичних інтересів держав-членів. Це нерідко призводить до компромісних рішень, включення винятків або затягування процесу ухвалення нових санкційних пакетів. Особливо це проявляється у сферах, де залежність окремих країн від російських енергоносіїв або економічних зв'язків є значною, що обмежує можливість швидкого та радикального посилення санкційного тиску [47]. Так, до прикладу, газова залежність Німеччини від Росії суттєво вплинула на характер санкційної політики ЄС. Або ж Словаччини та Угорщини, де остання донедавна чинила тиск на Україну щодо транзиту російського газу. Відтак, навіть за наявності політичної волі, внутрішня неоднорідність ЄС виступає фактором, який знижує оперативність і однорідність санкційної політики.

Не менш важливою проблемою є координація санкцій із зовнішніми партнерами, насамперед із США, Великою Британією, Канадою та іншими державами «колективного Заходу». Хоча загалом санкційні режими цих країн є взаємодоповнюваними, відмінності у правових підходах, процедурних механізмах та пріоритетах можуть створювати прогалини, які використовуються для обходу обмежень. Крім того, як зазначає А. Меншеніна, «значна частина країн глобального Півдня не приєдналася до санкцій проти Росії, що дозволяє останній переорієнтовувати торговельні потоки, використовувати альтернативні фінансові інструменти та формувати нові економічні союзи» [12, с. 57]. У результаті санкційний тиск, хоча і залишається значним, не набуває універсального характеру, що суттєво обмежує його ефективність.

Окремо важливо те, що країна, проти якої вводять санкції може пристосуватися до нових умов. Російська Федерація, перебуваючи під

санкційним тиском ще з 2014 року, виробила низку механізмів пристосування, включаючи імпортозаміщення, накопичення валютних резервів, розвиток альтернативних логістичних маршрутів і розширення співпраці з країнами, які не підтримують санкції [11]. Це свідчить про те, що санкції мають обмежений ефект у довгостроковій перспективі, якщо вони не супроводжуються постійним оновленням і посиленням. Водночас можливості обходу санкцій через треті країни, використання офшорних структур, зміну корпоративної власності та реекспорт товарів залишаються серйозним викликом для ЄС.

Узагальнення ключових проблем та обмежень санкційної політики ЄС наведено в додатку А [Додаток А].

Попри зазначені проблеми, система санкцій ЄС має значний потенціал для подальшого посилення. Одним із ключових напрямів є вдосконалення механізмів координації як усередині Союзу, так і з міжнародними партнерами. Це означає узгодження санкцій між країнами, щоб правила були однаковими, а також створення спільних способів контролю за тим, як ці санкції виконуються. Важливим кроком у цьому напрямі є розвиток інструментів вторинних санкцій, які дозволяють впливати на суб'єктів із третіх країн, що сприяють обходу обмежень, а також посилення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями [7, с. 107].

Безперечно, перспективи подальшого посилення санкційної політики Європейського Союзу пов'язані насамперед із переходом від переважно широких секторальних обмежень до більш глибокої, адресної та технологічно точної моделі санкційного впливу. Якщо на початкових етапах санкційна політика була зосереджена на загальному скороченні доступу Росії до капіталу, енергетичних ринків і товарів подвійного призначення, то на сучасному етапі дедалі очевиднішою стає потреба у враженні саме тих вузлів, які забезпечують відтворення російського військово-промислового потенціалу. Йдеться передусім про мікроелектроніку, верстати з числовим програмним керуванням, оптику, сенсори, компоненти для авіації, морської

навігації, радіоелектроніки, безпілотних систем і ракетного виробництва. Саме тому ЄС послідовно розширює експортні обмеження на високоризикові товари, передові технології й критичні компоненти, а також дедалі активніше поширює контроль не лише на експорт із території Союзу, а й на реекспорт через треті країни, що раніше часто використовувалися як обхідні маршрути [5, с. 322].

Офіційно Єврокомісія наголошує, що одним із ключових завдань санкцій є позбавлення Росії критично важливих технологій і товарів, необхідних для продовження війни, а новий антиобхідний інструмент, запроваджений у межах 11-го пакета в червні 2023 року, прямо спрямований на товари високого ризику, які, попри санкції, все ще потрапляли до РФ через юрисдикції третіх країн [16].

Посилення технологічної адресності вже має цілком конкретні прояви. У 16-му пакеті ЄС, ухваленому 24 лютого 2025 року, було додатково обмежено експорт товарів, що можуть використовуватися для розвитку російської промислової та військової бази, а також запроваджено нові критерії для внесення до санкційних списків осіб і структур, пов'язаних із «тіньовим флотом», оборонним сектором і схемами обходу санкцій. Окремо були розширені банківські обмеження, а також встановлено можливість санкціонування фінансових інституцій, які допомагають обходити режим граничної ціни на російську нафту. У 18-му пакеті від 18 липня 2025 року ЄС ще жорсткіше вдарив по енергетичному, банківському і військовому секторах Росії, поєднавши економічні та індивідуальні заходи з подальшим обмеженням торгівлі з ЄС [33]. Це показує, що перспективне посилення санкцій уже не обмежується логікою «додати ще кілька позицій у список», а рухається у напрямі точкового руйнування саме тих ланцюгів, які забезпечують виробництво зброї, логістику війни та фінансування бюджету агресора.

Не менш важливою є перспектива подальшого посилення контролю за фінансовими потоками. Попри вже запроваджене відключення низки

російських банків від SWIFT, замороження резервів і заборону значної частини інвестиційних операцій, фінансова адаптація Росії засвідчила, що санкції мають бути не лише заборонними, а й аналітично-контрольними. У цьому сенсі найбільш перспективними є три напрями [46]. Перший – розширення переліку банків, платіжних посередників і небанківських фінансових інструментів, включно з криптоактивами та пов’язаними платформами. Другий – посилення контролю за транзакціями, пов’язаними з компаніями з третіх країн, які де-факто працюють як транзитні вузли для санкційних товарів. Третій – жорсткіше регулювання корпоративних трансформацій, коли підсанкційні особи формально зменшують частку володіння активами нижче контрольного порогу, але зберігають фактичний вплив. У лютому 2026 року Єврокомісія, презентуючи вже 20-й пакет, прямо вказала на намір вживати заходів щодо криптовалют, платформ крипторгівлі та банків у третіх країнах, залучених до сприяння незаконній торгівлі санкційними товарами [48]. Це свідчить, що в майбутньому посилення санкцій більше переходить у сферу фінансового контролю, дотримання правил і міжнародного нагляду, а не лише формальних заборон.

Відтак, санкційна політика Європейського Союзу після 2022 року характеризується не лише безпрецедентним масштабом, але й наявністю низки системних обмежень, що впливають на її ефективність. Основними викликами залишаються проблеми координації, можливості обходу санкцій та адаптація економіки держави-об’єкта. Водночас перспективи розвитку системи санкцій пов’язані з поглибленням міжнародної співпраці, удосконаленням правових механізмів і переходом до більш гнучкої моделі санкційної політики, здатної ефективно реагувати на нові виклики глобальної безпеки.

Отже, зміни в санкційній політиці Європейського Союзу у 2025–2026 роках показують, що вона перейшла на новий рівень розвитку. Тепер вона стала більш продуманою, краще організованою та більш точною та деталізованою. На відміну від попередніх етапів, де санкції виконували

переважно стримувальну та політико-сигнальну функцію, сучасний санкційний режим ЄС набуває ознак системного інструменту довготривалого впливу, спрямованого на послаблення ключових ресурсних, фінансових і технологічних основ держави-агресора. У межах цього процесу відбулося суттєве розширення секторального охоплення санкцій, підвищення їх адресності, а також формування нових механізмів контролю за виконанням обмежень і протидії їх обходу.

Особливої ваги набуло інституційне посилення санкційної політики, що проявляється у вдосконаленні процедур ухвалення рішень, поглибленні взаємодії між інституціями ЄС та підвищенні ролі моніторингових і аналітичних механізмів. Водночас санкції дедалі тісніше інтегруються в загальну систему зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу, доповнюючи дипломатичні, економічні та військово-політичні інструменти впливу. Це дозволяє розглядати систему санкцій не як ізольований інструмент, а як складову комплексної стратегії реагування на сучасні виклики міжнародної безпеки.

Разом із тим, проведений аналіз показує, що попри успіхи, санкційна політика ЄС має певні труднощі. Вони пов'язані з необхідністю узгоджувати рішення всередині ЄС, співпрацювати з іншими країнами та враховувати те, що країна під санкціями намагається їх обходити або пристосовуватися. У майбутньому ефективність санкцій залежатиме від того, наскільки Європейський Союз зможе покращити контроль за їх виконанням, розширити вплив, усунути прогалини в правилах і краще координувати свої дії з партнерами у світі.

На мою думку, подальша результативність санкційної політики значною мірою залежатиме від здатності ЄС усувати шляхи обходу обмежень та підтримувати єдність держав-членів. Не менш важливою є координація дій із міжнародними партнерами, адже лише комплексний підхід може забезпечити максимальний вплив санкцій на державу-агресора.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексний аналіз санкційної політики Європейського Союзу як інструменту впливу в російсько-українській війні та досягнуто поставленої мети дослідження.

Протягом дослідження проаналізовано теоретичні підходи до вивчення санкційної політики та встановлено, що санкції є важливим інструментом міжнародно-правового та політичного впливу, який застосовується для реагування на порушення норм міжнародного права, стримування агресії та підтримання міжнародної безпеки. З'ясовано, що сучасні санкції мають комплексний характер і охоплюють економічні, фінансові, торговельні, технологічні, дипломатичні та персональні обмеження.

Досліджено інституційно-правові основи санкційної політики Європейського Союзу. Санкційний механізм ЄС функціонує в межах Спільної зовнішньої та безпекової політики та реалізується через діяльність Ради ЄС, Європейської ради, Європейської Комісії та інших інституцій Союзу. Особливістю санкційної політики ЄС є поєднання політичного рішення про запровадження санкцій із правовими актами, обов'язковими для виконання всіма державами - членами.

Проаналізовано формування та еволюцію санкцій Європейського Союзу щодо Російської Федерації у 2014-2021 роках. Санкційна політика ЄС поступово розвивалася від персональних обмежувальних заходів до секторальних економічних санкцій. Перший етап санкцій був спрямований на демонстрацію політичної підтримки України та стримування подальших агресивних дій Росії, однак не забезпечив зміни її зовнішньополітичного курсу.

Визначено особливості розвитку санкційної політики ЄС після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. З'ясовано, що санкційний режим набув безпрецедентного масштабу та охопив фінансову систему, енергетичний сектор, зовнішню торгівлю, транспорт, високі технології та персональні санкції. Санкційні пакети стали більш системними

та спрямованими на обмеження економічного, фінансового і технологічного потенціалу держави-агресора.

Оцінено ефективність санкційної політики ЄС та визначено основні проблеми її реалізації. Європейські санкції створюють суттєві обмеження для російської економіки, ускладнюють доступ до міжнародних фінансових ринків, сучасних технологій і критично важливих ресурсів. Водночас ефективність санкцій знижується через існування механізмів їх обходу, різний рівень зацікавленості держав - членів у посиленні санкційного тиску та складність забезпечення належного контролю за виконанням обмежувальних заходів.

Щодо перспектив подальшого розвитку санкційної політики Європейського Союзу, вважаємо, що підвищення її результативності потребує посилення контролю за дотриманням санкційного режиму, удосконалення механізмів протидії обходу санкцій через треті країни, розширення міжнародної координації та збереження політичної єдності держав - членів ЄС.

Отже, санкційна політика Європейського Союзу в умовах російсько-української війни стала одним із ключових інструментів колективного реагування на порушення міжнародного права та агресію Російської Федерації. Хоча санкції не можуть самотійно забезпечити припинення конфлікту, вони суттєво обмежують економічні, фінансові та технологічні можливості держави-агресора, сприяють зміцненню міжнародної солідарності на підтримку України та залишаються важливим елементом сучасної системи міжнародної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бинюк Н. М. Міжнародно-правові санкції – інструмент з підтримки миру та безпеки: проблеми й перспективи розвитку для України. Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал. 2025. Вип. 3(20). С. 19-27. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-3\(20\)-2025-19-27](https://doi.org/10.33244/2617-4154-3(20)-2025-19-27)
2. Бугайчук К. Л. Нормативно-правові аспекти вдосконалення санкційної політики України. Право і безпека. 2022. № 1 (84). С. 29-38. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/c144dede-b77f-4c95-a872-2befd35c1a9a> (дата звернення: 1.05.2026)
3. Ведькал В. Теоретичні та практичні аспекти санкцій у міжнародному праві. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 10. С. 575-577. URL: https://lsej.org.ua/10_2021/151.pdf (дата звернення: 1.05.2026)
4. Войтенко І. С. Поняття, сутність та ознаки адміністративно-господарських санкцій за адміністративним законодавством України. Часопис Київського університету права. 2014. № 1. С. 117-121. URL: <https://share.google/mWMQj91DzNsq4MTuK> (дата звернення: 1.05.2026)
5. Івасенко О., Горбачова Л. Еволюція санкційної політики ЄС та оцінка її ефективності в контексті російсько-української війни. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2025. Випуск 61. С. 317-326. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.61.38>
6. Камінська Н.В. Міжнародно-правовий режим контрзаходів у формі передачі Україні російських активів: теоретичні й практичні аспекти. Право України. 2024. № 3. С. 9-20. DOI: [10.33498/luuu-2024-03](https://doi.org/10.33498/luuu-2024-03).
7. Качурінер В. Л. Особливості правового механізму санкційної політики ЄС. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Вип. 2. С. 137-140. URL: https://pjuv.nuoua.od.ua/v2_2024/29.pdf (дата звернення: 1.05.2026)
8. Козюбра М. І. Переконавання і примус в радянському праві. К.: Наукова думка, 1970. 152 с.
9. Лазарева Д. Генеза наукових поглядів на інститут міжнародних санкцій: поняття, класифікація та детермінанти застосування. *Науковий*

вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2024. №3. С. 46-55. URL: <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-3-06>

10. Мандрагеля В. Війна в Україні: економічні санкції та суспільна підтримка. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. 2022. № 2(92). С. 94-102. DOI: [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2\(92\).2022.94-102](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2(92).2022.94-102)

11. Медведєва М. О. Застосування контрзаходів і санкцій у міжнародному праві навколишнього середовища. Держава і право. Вип. 57. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/58765/22-Medvedyeva.pdf?sequence=1>

12. Меньшеніна А. Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики у світлі війни Росії проти України. Науковий часопис УДУ імені М. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методики викладання соціально-політичних дисциплін. 2022. С. 56-63. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2022.32.07>

13. Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України : аналіт. доп. [А. Бобровицький, Н. Гавриленко, А. Гончарук, І. Ус, Г. Широкий, Р. Юлдашев] ; за заг. ред. М. Паламарчука. Київ : НІСД, 2023. 76 с.

14. Новіков Є. А., Яковюк І. В. Міжнародні економічні санкції. Частина 2. Санкційна політика Європейського Союзу щодо Росії: проблеми імплементації. Теорія і практика правознавства. 2024. Вип. 2(26). С. 182-205. DOI:10.21564/2225-6555.2024.26.318091

15. Новіков Д. Вплив євроінтеграційних процесів на трансформацію санкційної політики України. Актуальні проблеми правознавства. 2025. С. 53-58. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1884> (дата звернення: 1.05.2026)

16. Нуруллаєв І.С. До постановки питання про поняття і зміст санкцій у міжнародному публічному праві. Юридичний науковий електронний журнал. С. 509–512. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/116>.

17. Орел О., Яцківська, А., Власенко, О. Економічні санкції ЄС проти росії та ефективність їх застосування. *Society and Security*. 2023. № (1(1)). С.166-174. DOI: [https://doi.org/10.26642/sas-2023-1\(1\)-166-174](https://doi.org/10.26642/sas-2023-1(1)-166-174)
18. Піддубний В. Енергетичні санкції ЄС щодо Росії в умовах російсько-української війни. Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини. 2025. С. 37-39. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/14366> (дата звернення: 1.05.2026)
19. Регламент (ЄС) 2020/1998 від 7 груд. 2020 р. про обмежувальні заходи у зв'язку із серйозними порушеннями прав людини та зловживаннями у цій сфері. Офіційний вісник ЄС. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020R1998>. (дата звернення: 1.05.2026)
20. Рибачок Д., Фещенко Б., Гнатюк М. Санкції в політиці ЄС: приклад Російської Федерації 2014-2015 рр. Наукові записки кафедри політології НаУКМА. 2018. 11. С. 70-81.
21. Рибачок, Д., Фещенко, Б., Гнатюк, М. Санкції в політиці ЄС: приклад Російської Федерації 2014–2015 рр. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/39334511-e11b-4150-a3af-23fe7e2dae7a/content> (дата звернення: 1.05.2026)
22. Савчук В. Р. Вплив економічних інтересів на єдність Європейського Союзу в ухваленні санкцій на початку російської агресії. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2025. № 3(67). С. 111-117. DOI: [https://doi.org/10.20535/2706-5626.2025.3\(67\).343417](https://doi.org/10.20535/2706-5626.2025.3(67).343417)
23. Санкції проти Росії Нинішній стан, перспективи, успіхи та прогалини багатостороннього міжнародного санкційного режиму проти Російської Федерації. Київ, 2019. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/t_sankcii_rf_a4_ukr.pdf (дата звернення: 1.05.2026)
24. Санкції, запроваджені ЄС щодо Росії через вторгнення в Україну. Європейська Комісія; Publications Office of the EU. 2024. DOI 10.2775/953950

25. Седляр Ю. О. Концептуально-методологічні засади дослідження міжнародних санкцій у зовнішньополітичному аналізі. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), А. В. Полухіна (відп. ред.). НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, 2017. Вип. 59. С. 85-103. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/c69d0798-d81f-4d7b-a49f-3c02b1fa8ac7> (дата звернення: 1.05.2026)

26. Седляр Ю. О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 412 с. URL: <https://share.google/iSthIGEk2HZOjqcNd> (дата звернення: 1.05.2026)

27. Сишук А. Теоретичні аспекти аналізу міжнародних економічних санкцій у глобальній економіці. URL: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2016/11/11/> (дата звернення: 1.05.2026)

28. Соколовська О. М. Санкції як засіб зовнішньополітичного впливу. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2022. № 3(55). С. 82-86. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.3\(55\).269556](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.3(55).269556)

29. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. Статут ООН від 26 червня 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 1.05.2026)

30. Стоян Є. О., Артеменко К. С. Санкційна відповідь ЄС на повномасштабну війну в Україні (політико-правовий аспект). Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 735-738. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/178>

31. Юридичний електронний словник. URL: <https://kodeksy.com.ua/dictionary.html> (дата звернення: 1.05.2026)

32. Ярош В. Актуальні питання визначення кримінально-правової санкції. Вісник національної академії прокуратури України. 2013. № 4. С.117-120. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&

IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnapu_2013_4_23.pdf
(дата звернення: 1.05.2026)

33. Council of the European Union. European Security Strategy “A Secure Europe in a Better World”. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/resources/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/> (дата звернення: 1.05.2026)

34. Council of the European Union. European Security Strategy “A Secure Europe in a Better World”. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/resources/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/> (дата звернення: 1.05.2026)

35. EU restrictive measures in view of Russia’s invasion of Ukraine. 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-restrictive-measures-in-view-of-russia-s-invasion-ofukraine.html>. (дата звернення: 1.05.2026)

36. European Commission. Making sanctions effective. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine/making-sanctions-effective_en (дата звернення: 1.05.2026)

37. European Commission. Making sanctions effective. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine/making-sanctions-effective_en (дата звернення: 1.05.2026)

38. European Commission. Overview of sanctions and related resources. URL: https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/overview-sanctions-and-relatedresources_en (дата звернення: 1.05.2026)

39. European Commission. Overview of sanctions and related resources. URL: https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/overview-sanctions-and-relatedresources_en (дата звернення: 1.05.2026)

40. European Commission. Sanctions adopted following Russia's military aggression against Ukraine. URL: https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en#timelinemeasures-adopted-in-2022-2023 (дата звернення: 1.05.2026)

41. European Parliament. EU sanctions: A key foreign and security policy instrument. 2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)760416](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)760416) (дата звернення: 1.05.2026)

42. European Parliament. EU sanctions: A key foreign and security policy instrument. 2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)760416](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)760416) (дата звернення: 1.05.2026)

43. European Union sanctions. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-union-sanctions_en (дата звернення: 1.05.2026)

44. Global Magnitsky Human Rights Accountability Act. Public Law 114–328–Dec. 23, 2016 <https://www.congress.gov/crs-product/R46981> (дата звернення: 1.06.2026)

45. Why the EU adopts sanctions. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/why-sanctions/> (дата звернення: 1.05.2026)

46. Inflation rate, average consumer prices. 2026. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD> (дата звернення: 1.05.2026)

47. Inflation rate, average consumer prices. 2023. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/RUS?year=2023> (дата звернення: 1.05.2026)

48. Kaminska N., Pozhidayeva M. Regimes of international sanctions against Russia in connection with the aggression against Ukraine. De-Occupation

of Ukraine. Legal expertise / ed. by O.V. Kresin. Kyiv: State University of Trade and Economics, 2022. P. 36-40.

49. Matviichuk N.V. International sanctions as a tool of foreign policy. Bulletin of Mariupol State University. Series: History. Political Studies, 2022. P. 71-79. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2022-12-33-34-71-79>.

50. Portela C. Sanctions, conflict and democratic backsliding. European Union Institute for Security Studies. 2022. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_6_Sanctions.pdf. (дата звернення: 1.05.2026)

51. Portela C., Olsen K. B. Implementation and monitoring of the EU sanctions' regimes, including recommendations to reinforce the EU's capacities to implement and monitor sanctions. European Parliament Study. 2023. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/702603/EXPO_STUD\(2023\)702603_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/702603/EXPO_STUD(2023)702603_EN.pdf) (дата звернення: 1.05.2026)

52. Preble K.A., Willis C.N. How Russia has managed to shake off the impact of sanctions – with a little help from its friends. The Conversation. 2024. URL: <https://theconversation.com/how-russia-has-managed-to-shake-off-the-impact-of-sanctions-with-a-little-help-fromits-friends-223632> (дата звернення: 1.05.2026)

53. Rathbone M., Jeydel P., Lentz A. Sanctions, Sanctions Everywhere: Forging a Path through Complex Transnational Sanctions Laws. Georgetown Journal of International Law. 2013. Vol. 44. №. 3. P. 1055-1126

ДОДАТОК А

Таблиця 1. Ключові проблеми та обмеження санкційної політики ЄС

Проблемний аспект	Сутність проблеми	Наслідки для ефективності санкцій
Внутрішня координація в ЄС	Необхідність одностайного ухвалення рішень, різні національні інтереси	Уповільнення санкційних рішень, наявність винятків
Міжнародна координація	Неповне приєднання третіх країн до санкцій	Збереження альтернативних економічних каналів для РФ
Обхід санкцій	Використання посередників, реекспорт, офшорні схеми	Зниження фактичного впливу обмежень
Адаптація економіки РФ	Імпортозаміщення, нові торговельні партнери	Часткова нейтралізація санкційного тиску
Правові та процедурні відмінності	Різні підходи у санкційних режимах країн-партнерів	Формування «сірих зон» у санкційному полі

ДОДАТОК Б

Таблиця 2. Санкції ЄС проти Росії (2014–2026)

Рік	Назва санкцій / рішення	Суть
2014	Перші індивідуальні санкції ЄС	Запроваджено замороження активів і заборону на в'їзд для осіб, відповідальних за підрив територіальної цілісності України після початку окупації Криму.
2014	Санкції у відповідь на незаконну анексію Криму і Севастополя	ЄС запровадив політику невизнання анексії: заборону імпорту товарів із Криму, обмеження інвестицій, туризму, експорту окремих технологій і послуг.
2014	Економічні секторальні санкції проти РФ	Обмежено доступ Росії до фінансових ринків ЄС, запроваджено обмеження у сферах енергетики, оборони, товарів подвійного призначення та технологій.
2014	Розширення санкцій після збиття МН17	ЄС посилив санкційний тиск на РФ через ескалацію війни на сході України та збиття літака рейсу МН17.
2015	Прив'язка санкцій до Мінських домовленостей	ЄС пов'язав тривалість економічних санкцій із повним виконанням Мінських домовленостей.
2015	Санкції проти сепаратистів на сході України	До санкційних списків додано осіб і структури, причетні до підриву територіальної цілісності України та підтримки незаконних утворень на Донбасі.
2015	Продовження кримських санкцій	Обмеження щодо Криму і Севастополя були продовжені, включно із забороною інвестицій, туризму та експорту технологій.
2016	Продовження економічних санкцій	ЄС продовжив секторальні санкції проти РФ через невиконання Мінських домовленостей.
2016	Санкції проти депутатів Держдуми РФ від Криму	До списків внесено осіб, обраних до Державної думи РФ від незаконно анексованого Криму та Севастополя.
2017	Санкції за постачання газових турбін до Криму	ЄС додав до списку осіб і компанії, причетні до передачі газових турбін до окупованого Криму.
2017	Продовження санкцій за підрив територіальної цілісності України	Продовжено замороження активів і заборону на в'їзд для осіб та компаній, пов'язаних із агресією проти України.
2018	Санкції за організацію виборів РФ у Криму	До списків внесено осіб, причетних до організації російських президентських виборів на території окупованого Криму.
2018	Санкції за будівництво Керченського мосту	ЄС запровадив обмеження проти компаній, які брали участь у будівництві мосту через Керченську протоку.
2018	Санкції за псевдовибори в "ДНР" і "ЛНР"	До санкційного списку внесено осіб, причетних до організації незаконних "виборів" на окупованих територіях Донбасу.
2019	Санкції за ескалацію в Керченській протоці та Азовському морі	ЄС додав до списку російських посадовців, відповідальних за напад на українські кораблі та моряків у районі Керченської протоки.
2019	Продовження економічних санкцій	ЄС продовжив секторальні обмеження проти РФ, зберігаючи їхню залежність від виконання Мінських домовленостей.

Рік	Назва санкцій / рішення	Суть
2020	Санкції за подальшу інтеграцію Криму з РФ	До санкційного списку додано осіб і компанії, причетні до будівництва інфраструктури, що з'єднує РФ з окупованим Кримом.
2020	Продовження кримських та економічних санкцій	ЄС зберіг обмеження щодо Криму, Севастополя та секторальні санкції проти російської економіки.
2021	Санкції проти представників окупаційної судової та силової системи	ЄС додав до списків суддів, прокурорів і силовиків, відповідальних за переслідування противників окупації Криму.
2021	Продовження санкцій за територіальну цілісність України	Санкції проти осіб та компаній, причетних до підризу суверенітету України, були продовжені.
2022	Перший пакет санкцій після визнання РФ "ДНР/ЛНР"	Санкції проти депутатів Держдуми РФ, обмеження економічних відносин із непідконтрольними районами Донецької та Луганської областей, обмеження доступу РФ до фінансових ринків ЄС.
2022	Другий пакет санкцій після початку повномасштабного вторгнення	Замороження активів В. Путіна і С. Лаврова, санкції проти членів Радбезу РФ, депутатів Держдуми, обмеження у фінансовому, енергетичному, транспортному, технологічному секторах і візовій політиці.
2022	Третій пакет санкцій	Заборона операцій із Центральним банком РФ, закриття повітряного простору ЄС для російських авіаперевізників, нові персональні санкції.
2022	Відключення російських банків від SWIFT	Сім російських банків були відключені від системи SWIFT; запроваджено заборону на постачання євробанкнот до РФ.
2022	Заборона мовлення RT і Sputnik	ЄС призупинив мовлення російських державних медіа RT/Russia Today і Sputnik через дезінформацію та підтримку агресії.
2022	Четвертий пакет санкцій	Заборона операцій із окремими держпідприємствами РФ, обмеження на кредитні рейтинги, нові інвестиції в енергетику, торговельні обмеження щодо сталі, заліза та предметів розкоші.
2022	П'ятий пакет санкцій	Заборона імпорту російського вугілля, доступу російських суден до портів ЄС, в'їзду російських і білоруських автоперевізників, імпорту деревини, цементу, морепродуктів, алкоголю; обмеження на криптогаманці.
2022	Шостий пакет санкцій	Часткова заборона імпорту російської нафти й нафтопродуктів, відключення додаткових банків від SWIFT, заборона мовлення ще трьох російських державних медіа.
2022	"Maintenance and alignment" package	Уточнення й посилення вже чинних санкцій; заборона імпорту російського золота, посилення експортного контролю, розширення портових обмежень.
2022	Восьмий пакет санкцій	Реакція на незаконну анексію Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей; запровадження цінової стелі на морські перевезення російської нафти, нові торговельні та сервісні обмеження.
2022	Санкції щодо іранських дронів	Обмеження проти іранських осіб і компаній, причетних до постачання безпілотників, які РФ використовує проти України.
2022	Визнання порушення санкцій злочином ЄС	ЄС додав порушення санкцій до переліку "єврозлочинів", щоб уніфікувати відповідальність за їх обхід у державах-членах.

Рік	Назва санкцій / рішення	Суть
2022	Цінова стеля на російську нафту	Встановлено граничну ціну на російську нафту на рівні 60 доларів США за барель.
2022	Дев'ятий пакет санкцій	Заборона експорту двигунів для дронів, товарів подвійного призначення, інвестицій у гірничодобувний сектор, операцій із Російським банком регіонального розвитку; нові медійні та персональні санкції.
2023	Цінова стеля на російські нафтопродукти	Встановлено граничні ціни на російські нафтопродукти: 45 доларів за барель для дешевших продуктів і 100 доларів для продуктів преміального сегмента.
2023	Десятий пакет санкцій	Заборона експорту критичних технологій і промислових товарів, імпорту асфальту й синтетичного каучуку, надання газосховищ російським особам, транзиту товарів подвійного призначення через РФ.
2023	Санкції проти Wagner Group і RIA FAN	До санкційного списку внесено ПВК "Вагнер" і медіаструктуру RIA FAN через підтримку агресії проти України.
2023	Одинадцятий пакет санкцій	Акцент на боротьбі з обходом санкцій: посилення співпраці з третіми країнами, заборона транзиту окремих товарів через РФ, нові експортні обмеження.
2023	Санкції за інформаційні маніпуляції	Обмеження проти осіб і структур, пов'язаних із кампанією RRN, яка поширювала проросійську пропаганду через фейкові сайти та акаунти.
2023	Дванадцятий пакет санкцій	Заборона імпорту російських діамантів, "no Russia clause" для експортерів ЄС, посилення контролю за обходом санкцій, нові експортні та імпортні обмеження.
2024	Санкції проти Alrosa	До списку внесено російську алмазодобувну компанію Alrosa та її керівника у межах заборони на російські діаманти.
2024	Рішення щодо доходів від заморожених активів РФ	ЄС визначив порядок обліку надзвичайних доходів від іммобілізованих активів Центрального банку РФ як основу для подальшої підтримки України.
2024	Тринадцятий пакет санкцій	Нові санкції проти осіб і компаній у військово-оборонному секторі, судовій системі, місцевій владі РФ, а також причетних до депортації та "перевиховання" українських дітей.
2024	Санкції після смерті Олексія Навального	Обмеження проти посадовців пенітенціарної системи, суддів і структур, пов'язаних із переслідуванням і смертю Навального.
2024	Заборона мовлення додаткових російських медіа	ЄС призупинив мовлення Voice of Europe, RIA Novosti, Izvestia та Rossiyskaya Gazeta.
2024	Новий режим санкцій за порушення прав людини в Росії	Створено окремий санкційний механізм проти осіб, відповідальних за репресії проти громадянського суспільства, демократичної опозиції та підрив верховенства права в РФ.
2024	Чотирнадцятий пакет санкцій	Обмеження щодо LNG, фінансової системи РФ, СПФС, портів, авіап перевезень, обходу санкцій, а також заборона фінансування політичних партій, фондів і НУО з російських джерел.
2024	Новий режим санкцій проти гібридних загроз РФ	ЄС створив механізм реагування на дезінформацію, кібератаки, саботаж, втручання у вибори, загрози критичній інфраструктурі та інструменталізації міграції.
2024	П'ятнадцятий пакет санкцій	Нові санкції проти фізичних і юридичних осіб, суден "тіньового флоту", обмеження експорту товарів подвійного призначення та заходи проти обходу санкцій.

Рік	Назва санкцій / рішення	Суть
2025	Шістнадцятий пакет санкцій	Санкції до третіх роковин повномасштабного вторгнення: обмеження проти тіншового флоту, банків, фінансових каналів, медіа, портів, авіаперевізників, Криму та окупованих територій.
2025	Санкції за хімічну зброю	Обмеження проти російських військових структур, причетних до розробки й застосування хімічної зброї та засобів боротьби з масовими заворушеннями як методу війни.
2025	Санкції за порушення прав людини в РФ	До списків внесено суддів, прокурорів і посадовців, причетних до переслідування Навального, активістів, журналістів і представників опозиції.
2025	Сімнадцятий пакет санкцій	Санкції проти 17 осіб і 58 компаній, обмеження щодо 189 суден тіншового флоту, експортні заборони на товари подвійного призначення та компоненти для військово-промислового комплексу РФ.
2025	Санкції проти російських гібридних загроз	Обмеження проти осіб і структур, відповідальних за дезінформацію, кібератаки та дестабілізаційні дії проти ЄС, України й партнерів.
2025	Нові мита на аграрну продукцію та добрива з РФ і Білорусі	Запроваджено додаткові тарифи для скорочення доходів РФ і обмеження її можливостей фінансувати війну.
2025	Вісімнадцятий пакет санкцій	Зниження цінової стелі на нафту до 47,6 долара за барель, заборона імпорту нафтопродуктів із російської нафти з третіх країн, санкції проти 105 суден тіншового флоту, повна заборона транзакцій щодо Nord Stream 1 і 2.
2025	Дев'ятнадцятий пакет санкцій	Заборона імпорту російського LNG до ЄС, санкції проти 117 суден тіншового флоту, обмеження проти банків третіх країн, криптопровайдерів, систем "Мир" і "SBP", нові експортні заборони.
2025	Санкції проти тіншового флоту РФ	Додаткові санкції проти суден, осіб і компаній, що забезпечують перевезення російської нафти та сприяють отриманню енергетичних доходів РФ.
2026	Санкції за інформаційні маніпуляції та гібридні загрози	ЄС додав до санкційних списків пропагандистів, медіафігур і організації, пов'язані з поширенням російської дезінформації та впливовими операціями.
2026	Санкції за Бучанську різанину	Обмеження проти російських військових посадовців, відповідальних за воєнні злочини та злочини проти людяності в Бучі й навколишніх населених пунктах.
2026	Двадцятий пакет санкцій	Санкції проти 120 осіб, посилення обмежень щодо тіншового флоту, LNG, банків, криптоактивів, військово-промислового комплексу РФ, експортного контролю та фінансових послуг.
2026	Санкції за депортацію українських дітей	Обмеження проти осіб і структур, відповідальних за незаконну депортацію, примусове переміщення, асиміляцію та незаконне усиновлення українських дітей.
2026	Продовження режиму санкцій за порушення прав людини в РФ	ЄС продовжив дію санкційного режиму проти осіб, відповідальних за репресії, переслідування Громадянського суспільства, опозиції та підлив демократії в Росії.
2026	Нові санкції проти РФ від 15 червня	Додано 4 фізичні особи та 47 юридичних осіб; заходи спрямовані на обмеження військово-промислового комплексу РФ, енергетичних доходів, тіншового флоту, пропаганди, гібридних загроз і порушень прав людини.

Джерело даних: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/timeline-sanctions-against-russia/>